

**Wieloletni program współpracy rozwojowej
na lata 2016-2020**

Modyfikacja wrzesień 2018 r.

Spis treści

I.	Wstęp	3
II.	Wymiar globalny i regionalny.....	5
III.	Cele i priorytety polskiej współpracy rozwojowej.....	8
IV.	Priorytety tematyczne w krajach priorytetowych.....	13
V.	Pomoc humanitarna	36
VI.	Edukacja globalna.....	40
VII.	Partnerzy dwustronnej współpracy rozwojowej.....	42
VIII.	Współpraca z UE, ONZ, OBWE, bankami rozwoju i OECD	45
IX.	Współpraca z sektorem prywatnym.....	51
X.	Ewaluacja i monitoring	52
XI.	Działania informacyjne i promocyjne	54
XII.	Zasady współpracy rozwojowej.....	55
XIII.	Formy współpracy rozwojowej	58

I. Wstęp

Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 16 września 2011 r. (Dz. U. 2017 poz. 2098 oraz z 2018 r. poz. 650 i 1699) o współpracy rozwojowej współpraca rozwojowa realizowana jest na podstawie Wieloletniego programu współpracy rozwojowej. Ustawa określa współpracę rozwojową jako ogół działań podejmowanych przez organy administracji rządowej w celu udzielania państwom rozwijającym się i ich społeczeństwom pomocy rozwojowej, pomocy humanitarnej oraz realizację działań w zakresie edukacji globalnej na rzecz podniesienia świadomości i zrozumienia problemów i współzależności globalnych.

Wieloletni program współpracy rozwojowej na lata 2016-2020 jest dokumentem rządowym, obejmującym całość polskiej Oficjalnej Pomocy Rozwojowej (ang. Official Development Assistance, ODA) i stanowi kontynuację Wieloletniego programu współpracy rozwojowej na lata 2012-2015. W nowym programie uwzględniono wyzwania stojące przed polskim systemem współpracy rozwojowej dotyczące zarówno zmian zachodzących w skali światowej (rozpoczęła się realizacja Agendy Zrównoważonego Rozwoju 2030¹ wraz z Celami Zrównoważonego Rozwoju - ang. Sustainable Development Goals, SDGs), europejskiej (Unia Europejska przyjęła nowy Europejski konsensus w sprawie rozwoju²) jak i regionalnej (potrzeba przyspieszenia transformacji w krajach Partnerstwa Wschodniego, sytuacja na Ukrainie). Celem zaproponowanych w programie zmian jest dalsze wzmacnianie skuteczności i efektywności polskiej współpracy rozwojowej.

Program precyzuje cele, obszary tematyczne i geograficzne polskiej współpracy rozwojowej oraz określa jej podstawowe zasady i formy udzielania pomocy za pośrednictwem instrumentów współpracy dwustronnej i wielostronnej. Program został opracowany z uwzględnieniem analiz dokumentów strategicznych, potrzeb i kierunków rozwoju krajów partnerskich oraz wyników konsultacji z przedstawicielami krajów partnerskich. Przy opracowaniu programu wykorzystano zarówno doświadczenia wynikające z wdrażania Wieloletniego programu na lata 2012-2015, planów rocznych współpracy rozwojowej, jak i doświadczenia interesariuszy polskiej współpracy rozwojowej, tj. przedstawicieli organów administracji rządowej i innych instytucji administracji centralnej, partnerów społecznych, czy sektora prywatnego. Program uwzględnia ponadto wnioski z prac Rady Programowej Współpracy Rozwojowej³ oraz inicjatywy Unii Europejskiej i innych międzynarodowych donatorów aktywnych w krajach priorytetowych polskiej pomocy.

¹ Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development:

<https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

² The New European Consensus on Development. Our World, Our Dignity, Our Future:

https://ec.europa.eu/europeaid/new-european-consensus-development-our-world-our-dignity-our-future_en

³ Na mocy ustawy o współpracy rozwojowej, przy Ministrze Spraw Zagranicznych ustanowiona została Rada Programowa Współpracy Rozwojowej. Jest ona organem opiniotawczo-doradczym. Do jej zadań należy w szczególności: przedstawianie propozycji dotyczących priorytetów geograficznych i tematycznych współpracy rozwojowej, opiniowanie projektów programu wieloletniego współpracy rozwojowej i planów rocznych, opiniowanie rocznych sprawozdań z realizacji przez organy administracji rządowej zadań z zakresu współpracy rozwojowej oraz projektów dokumentów rządowych związanych ze współpracą rozwojową.

Program opisuje działania na rzecz państw będących na liście beneficjentów oficjalnej pomocy rozwojowej Komitetu Pomocy Rozwojowej Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (ang. Development Assistance Committee - Organisation for Economic Co-operation and Development, DAC OECD). Ujęcie celów i priorytetów współpracy rozwojowej w perspektywie średniookresowej ma służyć zwiększaniu skuteczności i koncentracji polskiej pomocy, co jest zgodne, m.in. z zaleceniami OECD i dokumentami UE (np. „Program działań na rzecz zmiany”⁴, zalecenia Globalnego Partnerstwa na rzecz Skuteczności Współpracy Rozwojowej⁵). W Programie wieloletnim na lata 2016-2020, w porównaniu do poprzedniego wieloletniego programu, ograniczona została liczba krajów priorytetowych oraz priorytetów tematycznych. Uwzględniono przy tym przewagi komparatywne Polski wynikające z polskich doświadczeń transformacyjnych oraz wiedzy i umiejętności interesariuszy polskiej współpracy rozwojowej.

W programie znajduje się odniesienie do umiejscowienia polskiej współpracy rozwojowej w ramach UE oraz do wielostronnego wymiaru współpracy, w tym obecności Polski w międzynarodowych agendach. Program bierze również pod uwagę wspólne programowanie UE.

Program obejmuje okres pięciu lat i będzie podlegał jednemu śródkresowemu przeglądowi. Na podstawie programu Ministerstwo Spraw Zagranicznych opracowywać będzie plany roczne. Program może ulegać modyfikacjom wynikającym w szczególności ze zmiany sytuacji społeczno-politycznej w danym kraju/regionie, przyjęcia nowych rozwiązań legislacyjnych, rozwoju współpracy w ramach Unii Europejskiej, a także w wyniku analizy wniosków przeglądu śródkresowego. Modyfikacja programu wymaga akceptacji Rady Ministrów.

Działania w ramach programu będą finansowane ze środków rezerwy celowej budżetu państwa przeznaczonej na współpracę rozwojową, ze środków MSZ oraz z innych źródeł publicznych.

⁴ https://ec.europa.eu/europeaid/policies/european-development-policy/agenda-change_en

⁵ <http://effectivecooperation.org/>

II. Wymiar globalny i regionalny współpracy rozwojowej

1. Zmieniający się świat

Dzięki działaniom wspólnoty międzynarodowej podjętym w ramach współpracy na rzecz rozwoju, poczyniono znaczne postępy w zmniejszeniu skrajnego ubóstwa i głodu na świecie. W skali globalnej, realizacja Milenijnych Celów Rozwoju⁶ (ang. Millennium Development Goals, MDGs) nie doprowadziła jednak do wyeliminowania ubóstwa. Od 2016 roku rozpoczęła się realizacja nowej Agendy Zrównoważonego Rozwoju 2030.

Kryzys finansowy na świecie spowodował zmianę w sposobie myślenia o działaniach na rzecz rozwoju. Obok wysokości udzielanej pomocy, równie ważna jest jej jakość i skuteczność wykorzystania środków oraz osiągnięte rezultaty. Spójność polityki na rzecz rozwoju jest istotnym narzędziem podnoszenia skuteczności i trwałości rezultatów współpracy rozwojowej i przyczynia się do osiągnięcia celów rozwojowych.

Oficjalna Pomoc Rozwojowa będzie miała nadal kluczowe znaczenie dla rozwoju krajów najslabiej rozwiniętych (ang. least developed countries, LDCs). ODA stanowi w wielu miejscach na świecie istotną część budżetów państw rozwijających się i jest kluczowa dla zapewnienia podstawowych usług (np. funkcjonowania sektorów takich jak edukacja czy ochrona zdrowia). Natomiast współpraca rozwojowa z krajami o średnim dochodzie (ang. middle-income countries, MICs) w coraz mniejszym stopniu opiera się na ODA.

Mimo wzrostu gospodarczego, największa liczba osób dotkniętych problemem biedy żyje w MICs. Kraje te często są jednocześnie biorcami i dawcami pomocy rozwojowej. Są to państwa, które osiągnęły znaczną pozycję w świecie w kontekście postępu politycznego, gospodarczego i intelektualnego. Kreują one modele rozwoju, które stają się wzorem dla innych krajów rozwijających się. W związku z tym, gospodarki wschodzące powinny starać się wspierać ubogie państwa w dążeniach do realizacji uzgodnionych na forum międzynarodowym celów związanych z realizacją Agendy Zrównoważonego Rozwoju 2030, w tym przez udzielanie ODA. Z drugiej strony państwa wysoko rozwinięte, w tym Polska powinny dążyć do utrzymania wsparcia na rzecz tych krajów, by zapewnić im dostęp do wiedzy i środków niezbędnych do kontynuacji reform i niwelowania różnic w poziomach rozwoju.

Poza ODA, coraz istotniejszymi źródłami rozwoju państw stają się środki finansowe niezaliczane do pomocy rozwojowej. Są to oficjalne transfery finansowe do krajów rozwijających się o elemencie grantu niższym od poziomu wskazanego w definicji ODA, środki pochodzące ze źródeł prywatnych kierowane głównie do krajów o średnim dochodzie w formie zagranicznych inwestycji bezpośrednich (ang. Foreign Direct Investments, FDIs), fundusze powiernicze pozwalające na inwestycje kapitałowe w sektor prywatny, przekazy od pracowników migrujących, środki z fundacji prywatnych i korporacji.

⁶ <http://www.un.org/millenniumgoals/>

Za coraz istotniejszy sposób pobudzania rozwoju uznaje się obecnie mobilizację własnych, publicznych zasobów finansowych krajów rozwijających się. Zgodnie z szacunkami międzynarodowych instytucji finansowych oraz koncepcją określania polityki rozwojowej suwerennie przez każde państwo, to w polityce rozwojowej oraz systemach finansowych i gospodarkach samych państw rozwijających się leży największy potencjał do generowania rozwoju. Odpowiedzialność państw donatorów skupiać się będzie w coraz większym stopniu na współtworzeniu sprzyjających warunków pozwalających państwom rozwijającym się na budowę efektywnych instytucji, systemów podatkowych i na zapobieganiu nielegalnemu wypływowi środków (np. właściwa polityka handlowa, tworzenie systemu monitoringu przepływu kapitału, przekazywanie doświadczeń budowy wydajnych systemów podatkowych, walka z korupcją, z unikaniem opodatkowania i praniem pieniędzy).

Wydarzenia w bliskim sąsiedztwie Unii Europejskiej pokazują, jak ważne jest dalsze zaangażowanie społeczności międzynarodowej, w tym Polski, na rzecz zapewnienia stabilności oraz powodzenia transformacji w państwach sąsiadujących z UE. W szczególności kraje, które podpisały Umowy Stowarzyszeniowe z UE, przewidujące utworzenie pogłębionych i całościowych stref wolnego handlu, będą wymagały wsparcia w przeprowadzeniu kluczowych reform i w zbliżeniu do standardów europejskich. Uwarunkowania geopolityczne, a także wspólnota doświadczeń z państwami objętymi inicjatywą Partnerstwa Wschodniego (PW) powodują, że zajmują one szczególne miejsce w polskiej współpracy rozwojowej.

Z powodu postępujących zmian klimatu czy zmieniających się warunków geopolitycznych, przewiduje się, że społeczność międzynarodowa będzie musiała się zmierzyć z kryzysami humanitarnymi spowodowanymi przez naturę lub człowieka, dotyczącymi coraz większą liczbę ludności. W latach 1992-2012 w wyniku katastrof na świecie śmierć poniosło 1,3 miliona osób. Prawie 4,5 miliarda zostało dotkniętych ich skutkami, a straty ekonomiczne sięgnęły 2 bilionów dolarów amerykańskich. Wśród najbardziej dotkniętych katastrofami regionów świata znalazły się przede wszystkim kraje rozwijające się, o najmniejszym potencjale radzenia sobie ze skutkami klęsk żywiołowych i katastrof spowodowanych działalnością człowieka⁷.

Dramatyczna sytuacja humanitarna wywołana konfliktami zbrojnymi w Syrii oraz Iraku, spowodowała bezprecedensowy w skutkach kryzys humanitarny w regionie Bliskiego Wschodu i poza nim.

W związku z tym, program zakłada podejście kompleksowe polegające na reagowaniu na najpilniejsze potrzeby równocześnie uchodźców, ludności wewnętrznie przesiedlonej i najuboższych społeczności lokalnych, które w największym stopniu odczuły konsekwencje kryzysów.

⁷ Zgodnie z danymi zebranymi przez UNISDR, kraje najbardziej dotknięte katastrofami to Haiti, Indonezja, Mjanma (pod kątem liczby ofiar) oraz Chiny, Indie i Bangladesz (pod kątem liczby ludności dotkniętej skutkami kataklizmów).

2. Agenda Zrównoważonego Rozwoju 2030 i Cele Zrównoważonego Rozwoju⁸

Współpraca rozwojowa w latach 2016-2020 będzie realizowana zgodnie z nową, globalną agendą rozwojową, przyjętą na lata 2015-2030 podczas szczytu szefów państw i rządów w Nowym Jorku we wrześniu 2015 r. Podejmowane działania będą służyły realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju stanowiących kontynuację i rozwinięcie Milenijnych Celów Rozwoju. SDGs uwzględniają wymiar ekonomiczny, społeczny i środowiskowy zrównoważonego rozwoju, tj. eliminację ubóstwa, zapewnienie trwałości środowiska naturalnego oraz zrównoważonej konsumpcji i produkcji. Przyjęcie nowej agendy rozwojowej i jej siedemnastu Celów stanowi pierwszy krok w dążeniu do osiągnięcia wymiernej poprawy sytuacji miliardów ludzi na całym świecie w ciągu następných kilkunastu lat.

Nowa agenda rozwojowa ma charakter uniwersalny i odpowiedzialność za jej wdrażanie spoczywa na całej społeczności międzynarodowej: krajach rozwiniętych, krajach rozwijających się i organizacjach międzynarodowych, które je zrzeszają. Ważną rolę w realizacji założeń agendy 2030 będzie mieć również sektor prywatny oraz organizacje pozarządowe.

Odpowiedź Unii Europejskiej na Agendę Zrównoważonego Rozwoju 2030 stanowi nowy Europejski Konsensus w sprawie Rozwoju, przyjęty w formie wspólnej deklaracji Komisji Europejskiej, Parlamentu Europejskiego i Rady w 2017 r. Jego celem jest zapewnienie ram dla wspólnego podejścia UE i państw członkowskich do polityki rozwojowej i współpracy z krajami rozwijającymi się. UE potwierdza, że głównym zadaniem jej pomocy rozwojowej pozostaje eliminacja ubóstwa. Współpraca rozwojowa UE będzie miała wymiar gospodarczy, społeczny i środowiskowy. Jednocześnie polityka współpracy na rzecz rozwoju będzie prowadzona spójnie z politykami bezpieczeństwa, pomocy humanitarnej, migracji oraz ochrony środowiska i zmiany klimatu.

⁸ Tabela Celów Zrównoważonego Rozwoju stanowi załącznik nr 1 do niniejszego dokumentu.

III. Cele i priorytety polskiej współpracy rozwojowej

1. Cele polskiej współpracy rozwojowej

Celem polskiej współpracy rozwojowej jest wspieranie trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego krajów rozwijających się i ich społeczeństw, podejmowanie działań zmierzających do redukcji ubóstwa, poprawy stanu zdrowia ludności, podnoszenie poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych ludności, wsparcie procesów demokratyzacyjnych i reform państwa, budowa nowoczesnych instytucji państwowych, promocja praw człowieka oraz wsparcie społeczeństwa obywatelskiego.

Polska współpraca rozwojowa jest częścią polskiej polityki zagranicznej, wpisuje się w unijną i globalną politykę rozwojową, w tym wsparcie realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju. Polska współpraca rozwojowa przyczynia się ponadto do poszerzenia wiedzy o współzależnościach globalnych między światem wysoko rozwiniętym i rozwijającym się wśród polskich obywateli.

2. Priorytety tematyczne

Priorytety tematyczne polskiej współpracy rozwojowej są odpowiedzią na potrzeby wybranych krajów partnerskich. Ich realizacja stanowić będzie wkład Polski w osiągnięcie Celów Zrównoważonego Rozwoju przez te kraje. Priorytety dla poszczególnych państw zostały wybrane z uwzględnieniem ich narodowych strategii rozwojowych, co odzwierciedla zasadę podstawowej odpowiedzialności państw za wybór swojej ścieżki rozwoju. Planowane działania wpisują się w wysiłki społeczności międzynarodowej w redukowaniu ubóstwa na świecie oraz zapewnienie inkluzywnego i zrównoważonego rozwoju, opartego na poszanowaniu zasad demokracji, praw człowieka i dobrego rządzenia. Priorytetowe obszary tematyczne to dziedziny, które dzięki dotychczasowemu zaangażowaniu polskiej współpracy rozwojowej stały się specjalizacją i uznaną marką polskiej aktywności na świecie. Przekazując wsparcie, Polska korzystać będzie z przewag komparatywnych wynikających z polskich doświadczeń oraz wiedzy, zdolności i umiejętności interesariuszy polskiej współpracy rozwojowej.

Działania z zakresu współpracy rozwojowej realizowane przez organy administracji rządowej ze środków, których są dysponentami, powinny wpisywać się w niżej opisane priorytety. Zgodnie z art. 8 ustawy o współpracy rozwojowej są one zobowiązane do uzgodnienia założeń wydatkowania tych środków z ministrem właściwym do spraw zagranicznych. Minister właściwy do spraw finansów publicznych realizuje zadania z zakresu pomocy rozwojowej po zasięgnięciu opinii ministra właściwego do spraw zagranicznych.

Polska współpraca rozwojowa koncentrować się będzie na wspieraniu następujących priorytetów tematycznych:

- **dobre rządzenie** – w szczególności rozwój regionalny, w tym wzmocnienie samorządu, decentralizacja; sektor bezpieczeństwa publicznego i ochrony ludności; wzmocnienie kompetencji i zdolności administracji publicznej; wzmocnienie rządów prawa

i zwalczanie korupcji; zbliżenie prawa i instytucji do standardów UE i innych standardów międzynarodowych; dostęp do rzetelnej i obiektywnej informacji; niezależność mediów;

- **demokracja i prawa człowieka** – w szczególności demokratyczny proces wyborczy; prawa człowieka i swobody obywatelskie; wzmocnienie organizacji społeczeństwa obywatelskiego, dialog obywatelski;
- **kapitał ludzki** – w szczególności poprawa jakości opieki zdrowotnej; edukacja włączająca i powszechny dostęp do edukacji na wysokim poziomie; edukacja obywatelska; integracja społeczna osób z grup zagrożonych wykluczeniem;
- **przedsiębiorczość i sektor prywatny** – w szczególności konkurencyjność i innowacyjność mikro i małych przedsiębiorstw; ekonomia społeczna; przedsiębiorczość, szczególnie kobiet i młodzieży; kształcenie i szkolenie zawodowe;
- **zrównoważone rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich** – w szczególności bezpieczeństwo żywnościowe; wydajność i konkurencyjność produkcji rolnej; dostęp do rynków zbytu; wykorzystanie nowoczesnych technologii w rolnictwie; modernizacja infrastruktury lokalnej;
- **ochrona środowiska** – w szczególności odnawialne źródła energii; efektywność energetyczna; zarządzanie gospodarką wodną; gospodarka odpadami; zapobieganie skutkom klęsk żywiołowych i katastrof wynikających z działalności ludzkiej; promocja zrównoważonego rozwoju; przeciwdziałanie zmianom klimatu i ich skutkom; ochrona zasobów naturalnych.

3. Priorytety geograficzne

Działania polskiej współpracy rozwojowej w latach 2016-2020 będą skoncentrowane na mniejszej liczbie priorytetów geograficznych i tematycznych w porównaniu z Wieloletnim programem współpracy rozwojowej na lata 2012-2015. Zakładanym efektem będzie uzyskanie większej niż dotychczas skuteczności i siły oddziaływania polskiej współpracy rozwojowej w ramach posiadanych zasobów finansowych i organizacyjnych.

Wybór nowych priorytetów geograficznych został oparty na pięciu kryteriach (potrzeby rozwojowe, wdrażanie współpracy rozwojowej, współpraca dwustronna, spójność z działaniami UE i bezpieczeństwo), w ramach których dokonano analizy sytuacji i potrzeb rozwojowych poszczególnych krajów, ewaluacji oraz oceny doświadczeń i wniosków z realizacji dotychczasowego programu wieloletniego. Zwrócono ponadto uwagę na potrzebę zapewnienia większej koordynacji i spójności polskiej pomocy z działaniami międzynarodowych donatorów, jak i wspólnego programowania UE. W kontekście współpracy dwustronnej oceniono stan obecnych stosunków politycznych i gospodarczych z krajami priorytetowymi oraz perspektywę ich rozwoju w czasie obowiązywania programu.

Priorytetowymi krajami będzie łącznie dwanaście krajów, tj. cztery kraje w Partnerstwie Wschodnim:

- **Białoruś,**
- **Gruzja,**
- **Mołdawia,**
- **Ukraina,**

oraz osiem krajów w Afryce, Azji i na Bliskim Wschodzie:

- **Etiopia,**
- **Kenia,**
- **Liban,**
- **Mjanma,**
- **Palestyna,**
- **Senegal,**
- **Tanzania,**
- **Uganda.**

Liban zostaje wprowadzony po raz pierwszy na listę krajów priorytetowych polskiej współpracy rozwojowej. Od 2012 roku Polska nieprzerwanie świadczy pomoc humanitarną w tym kraju w zakresie schronienia, ochrony zdrowia i edukacji. W celu zapewnienia najbardziej efektywnej reakcji na przedłużający się kryzys, Polska przyjmuje podejście, w którym dąży do powiązania działań humanitarnych i rozwojowych. W efekcie pozwala to na uzupełnienie najpilniejszych potrzeb humanitarnych o działania rozwojowe o trwałym i strukturalnym charakterze.

Modyfikacja Programu uwzględnia Ugandę, która w latach 2012-2015 była krajem priorytetowym, a która obecnie boryka się z intensywnym napływem uchodźców z sąsiednich Sudanu Południowego i Demokratycznej Republiki Konga. Działania w Ugandzie wzmocnią pozycję Polski w Afryce Wschodniej.

W odniesieniu do Afganistanu, który był krajem priorytetowym polskiej pomocy w latach 2012 - 2015 kontynuowana będzie wielostronna pomoc rozwojowa na rzecz stabilizacji sytuacji w tym kraju. Pomoc udzielana będzie w szczególności w postaci wpłat do międzynarodowych funduszy.

Na dwustronną współpracę rozwojową z państwami innymi niż priorytetowe przeznaczone zostanie co roku nie więcej niż 10% środków z rezerwy celowej będącej w dyspozycji MSZ z wyłączeniem środków przeznaczonych na pomoc humanitarną.

4. Zagadnienia przekrojowe

Przy realizacji programów, projektów i działań rozwojowych polskiej współpracy rozwojowej, zagadnienia **poszanowania praw człowieka**, zasad **dobrego rządzenia**, **równości płci** wśród osób, na które projekt będzie oddziaływał, wpływu na **środowisko przyrodnicze i klimat** oraz **kwestie migracyjne** będą uwzględniane przekrojowo na wszystkich etapach planowania i wdrażania projektu.

5. Inicjatywy flagowe

Inicjatywy flagowe to przedsięwzięcia współpracy rozwojowej, które realizowane są cyklicznie bądź mają charakter trwały, dzięki czemu zapewniają wieloletnią obecność polskiej pomocy w wybranych obszarach. Programy te realizują cele priorytetowe polskiej współpracy rozwojowej, przede wszystkim w zakresie dobrego rządzenia i rozwoju kapitału ludzkiego. Dzięki wysokiej rozpoznawalności i dobrej ocenie przez partnerów, zapewniają one widoczność działań programu polskiej pomocy i rozpoznawalność Polski, jako rzetelnego i wiarygodnego dawcy pomocy rozwojowej.

- **Akademia Administracji Publicznej Partnerstwa Wschodniego**

Akademia Administracji Publicznej Partnerstwa Wschodniego została powołana podczas polskiej prezydencji w Radzie Unii Europejskiej. Celem programu jest wzmocnienie administracji publicznej w państwach Partnerstwa Wschodniego przez organizację specjalistycznych szkoleń dla urzędników administracji publicznej. Służy on kształtowaniu w tych krajach profesjonalnej kadry urzędniczej, stanowiącej zaplecze eksperckie niezbędne do wdrażania zasad demokratycznego państwa prawa i nowoczesnej gospodarki.

- **Centrum Informacyjne dla Władz Lokalnych w Ialoveni w Mołdawii**

Misją działającego od 2012 r. Centrum jest wsparcie mołdawskich władz lokalnych, organizacji pozarządowych i grup inicjatywnych w działalności na rzecz wzmocnienia demokracji lokalnej, w tym zwłaszcza absorpcji środków pomocowych oraz budowania partnerstw z instytucjami z Polski i innych krajów UE. Podstawą do działalności Centrum stanowi *Memorandum of Understanding* podpisane przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego i Budownictwa Mołdawii oraz Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP.

- **Programy stypendialne**

Program stypendialny im. Stefana Banacha, Program Stypendialny im. Ignacego Łukasiewicza i inne programy stypendialne są istotnym instrumentem polskiej polityki zagranicznej. Umożliwiają one zagranicznym studentom zdobycie wykształcenia i umiejętności, które mogą wykorzystać na rzecz poprawy warunków życia w swoich krajach. Dzięki pobytowi w Polsce, osoby te mogą ponadto poznać polską kulturę, język i zwyczaje, a także nawiązać kontakty, które będą procentowały w ich dalszym życiu zawodowym. Tym samym polityka stypendialna przyczynia się do budowania potencjału społeczno-gospodarczego krajów partnerskich.

IV. Kraje priorytetowe

Program określa priorytety w ramach działań podejmowanych przez MSZ i jego partnerów finansowanych ze środków MSZ oraz z rezerwy celowej budżetu państwa przeznaczonej na współpracę rozwojową. Działania podejmowane przez organy administracji rządowej ze środków, których dysponentem jest MSZ, mogą być realizowane w sześciu priorytetach tematycznych polskiej współpracy rozwojowej.

Demokracja i prawa człowieka będą mogły być realizowane w wybranych krajach priorytetowych.

1. Kraje Partnerstwa Wschodniego

BIAŁORUŚ

Polska współpraca rozwojowa na rzecz Białorusi koncentrować się będzie na wspieraniu: kapitału ludzkiego, dobrego rządzenia oraz przedsiębiorczości i sektora prywatnego.

1) Kapitał ludzki

Dla realizacji celu *Poprawy integracji społecznej osób z grup zagrożonych wykluczeniem* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- lepszy dostęp do usług społecznych osób z grup zagrożonych wykluczeniem;
- zwiększona integracja społeczna osób z grup zagrożonych wykluczeniem;
- poprawa funkcjonowania ośrodków dla osób z grup zagrożonych wykluczeniem.

Przed Białorusią stoją wyzwania natury społecznej i gospodarczej dotyczące integracji osób należących do grup zagrożonych wykluczeniem. Jednym z celów polityki socjalnej rządu Białorusi jest redukcja biedy wśród grup szczególnie wrażliwych, jak np. osób niepełnosprawnych, samotnych rodziców czy osób w podeszłym wieku. Osoby należące do grup zagrożonych wykluczeniem napotykają trudności w dostępie do edukacji i rynku pracy. Poziom zatrudnienia wśród osób niepełnosprawnych pozostaje bardzo niski, a osoby niezatrudnione są objęte ograniczoną opieką. Wsparcia wymaga również budowanie świadomości na temat równości szans oraz praw i potrzeb osób z grup zagrożonych wykluczeniem. Należy dążyć do stworzenia osobom zagrożonym wykluczeniem możliwości aktywnego udziału w życiu gospodarczym i społecznym kraju.

2) Dobre rządzenie

Do realizacji celów *Dostęp społeczeństwa do rzetelnej i obiektywnej informacji oraz rozwój regionalny* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- zwiększenie dostępu społeczeństwa do rzetelnej i obiektywnej informacji;

- wsparcie rozwoju regionalnego.

Spółeczeństwo obywatelskie na Białorusi wymaga wsparcia zarówno w zakresie dostępu do informacji, jak i budowania własnej zdolności do uczestniczenia w debacie publicznej i procesach decyzyjnych w państwie. Niezależne media i dziennikarze będą stanowić jedną z docelowych grup współpracy rozwojowej w zakresie budowania społeczeństwa obywatelskiego.

Rozwój regionalny stanowi coraz częściej identyfikowaną potrzebę władz lokalnych. Przy uwzględnieniu lokalnych uwarunkowań w ramach programu podjęte zostaną działania mające na celu przekazanie doświadczeń z zakresu tworzenia koncepcji rozwoju regionów, przygotowywania planów regionalnych, efektywnego wykorzystania zasobów lokalnych, m.in. przez wsparcie turystyki.

3) Przedsiębiorczość i sektor prywatny

Dla realizacji celów *Wzmocnienia lokalnego sektora prywatnego oraz rozwoju przedsiębiorczości* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich i w małych miastach;
- lepszy dostęp do wysokiej jakości kształcenia i szkolenia zawodowego.

Siedemdziesiąt procent białoruskiej gospodarki jest własnością państwa, a rola sektora prywatnego, zwłaszcza mikro i małych przedsiębiorstw, pozostaje ograniczona. Rolnictwo jest istotną dziedziną gospodarki i handlu, jednak przewiduje się, że jego udział w tworzeniu PKB spadnie do około 5% po 2015 r., co oznacza, że część pracowników będzie musiała szukać zatrudnienia w sektorze pozarolniczym.

Przy uwzględnieniu istniejących obecnie dysproporcji w poziomie rozwoju między stolicą a pozostałymi miejscowościami, należy postrzegać wspieranie lokalnej przedsiębiorczości, w tym mikro i małych przedsiębiorstw, jako istotny instrument wsparcia działań rozwojowych. Środkiem do osiągnięcia tego celu powinny stać się wysiłki na rzecz budowania potencjału technicznego oraz przygotowania wykwalifikowanej siły roboczej, m.in. przez prowadzenie szkoleń zawodowych.

GRUZJA

Polska współpraca rozwojowa na rzecz Gruzji koncentrować się będzie na wspieraniu dobrego rządzenia oraz kapitału ludzkiego.

1) Dobre rządzenie:

Dla realizacji celów *Budowy potencjału administracji publicznej i organizacji społeczeństwa obywatelskiego* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- wzrost zdolności instytucjonalnych administracji publicznej na szczeblu centralnym, regionalnym i lokalnym w zakresie wdrożenia kluczowych reform wynikających z Umowy Stowarzyszeniowej UE – Gruzja i przepisów dot. pogłębionych i kompleksowych stref wolnego handlu (ang. Association Agreement / Deep and Comprehensive Free Trade Area, AA/DCFTA) oraz innych reform istotnych dla Gruzji, w tym prowadzących do zapewnienia stabilności finansowej państwa;
- rozwój instytucji nadzoru rynkowego oraz wsparcie rozwoju i stabilności rynku finansowego;
- wzmocnienie zdolności administracji publicznej w zakresie zapobiegania i reagowania w sytuacji klęsk żywiołowych i katastrof wynikających z działalności ludzkiej.

Wśród planowanych reform wymienić należy profesjonalizację służby cywilnej, zapewniającej szeroko dostępne i przejrzyste usługi na każdym poziomie administracji publicznej, jak również decentralizację władzy publicznej.

Polska sukcesywnie wspiera procesy modernizacyjne zachodzące w administracji Gruzji, w tym zwłaszcza w zakresie wdrażania przez nią AA/DCFTA. Zgodnie z Agendą Stowarzyszeniową, dialog i współpraca w zakresie samorządności mają dotyczyć wzmocniania stabilności, niezależności i efektywności instytucji gwarantujących demokrację, rządy prawa i poszanowanie praw człowieka przez wdrażanie strategii decentralizacyjnej w zgodzie z „Kartą samorządu lokalnego”⁹ (ang. European Charter of Local Self-Government) Rady Europy oraz reform administracyjnych.

Warunki naturalne i rozwój cywilizacyjny sprawiają, że ludność Gruzji jest w coraz większym stopniu narażona na skutki klęsk żywiołowych i katastrof wynikających z działalności ludzkiej. Zapewnianie bezpiecznych warunków życia jest podstawą rozwoju społecznego i gospodarczego. W związku z przeprowadzoną w 2014 roku restrukturyzacją służb ratowniczych w Gruzji i utworzeniem nowego, jednolitego systemu ratownictwa i ochrony ludności, wzrosły potrzeby związane ze szkoleniem, wyposażeniem i zarządzaniem tymi służbami. Istotną kwestią jest dodatkowo poprawa koordynacji działań ratowniczych i rozwój ratownictwa specjalistycznego. Gruzja jest otwarta na czerpanie z europejskich wzorców w zakresie bezpieczeństwa publicznego, czego przejawem jest udział w Programie na rzecz zapobiegania, przygotowania i reagowania na klęski żywiołowe i katastrofy spowodowane przez człowieka w krajach Partnerstwa Wschodniego¹⁰ (ang. Programme for the Prevention, Preparedness and Response to Man-made and Natural Disasters in the ENPI East Region,

⁹ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/122>

¹⁰ <http://pprdeast2.eu/en/>

PPRD-East), mającym na celu zbliżanie krajów Partnerstwa Wschodniego do Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności.

2) Kapitał ludzki

Dla realizacji celów *Poprawy jakości świadczonych usług społecznych oraz wsparcia integracji społecznej osób z grup zagrożonych wykluczeniem* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- lepszy dostęp do usług społecznych osób z grup zagrożonych wykluczeniem;
- lepsza integracja społeczna osób z grup zagrożonych wykluczeniem.

Zgodnie z danymi statystycznymi z 2013 roku, około 37% populacji Gruzji było zagrożone wykluczeniem społecznym bądź biedą. Szczególnego wsparcia wymagają osoby starsze, niepełnosprawni i inne osoby wymagające dodatkowej opieki.

W szczególnie trudnej sytuacji znajduje się ponadto młodzież wiejska i pochodząca z mniejszych miejscowości, a także dzieci w wieku przedszkolnym, pozbawione dostępu do odpowiedniej opieki i programów edukacyjnych.

MOŁDAWIA

Polska współpraca rozwojowa na rzecz Mołdawii koncentrować się będzie na wspieraniu dobrego rządzenia oraz rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich.

1) Dobre rządzenie:

Dla realizacji celu *Budowy potencjału administracji publicznej* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- wzrost zdolności instytucjonalnych administracji publicznej na szczeblu centralnym, regionalnym i lokalnym w zakresie wdrożenia kluczowych reform wynikających z Umowy Stowarzyszeniowej UE – Mołdawia i przepisów dot. pogłębionych i kompleksowych stref wolnego handlu (AA/DCFTA), oraz innych reform istotnych dla Mołdawii, w tym prowadzących do zapewnienia stabilności finansowej państwa;
- rozwój instytucji nadzoru rynkowego oraz wsparcie rozwoju i stabilności rynku finansowego;
- zwiększenie dostępu mołdawskich mikro i małych przedsiębiorstw do rynków europejskich.

W związku z podpisaniem AA/DCFTA, mołdawska administracja publiczna podlega reformom zarówno na szczeblu centralnym, jak i samorządowym. Ich podstawowym celem jest zbliżenie Mołdawii do standardów UE w takich obszarach, jak transparentność i wydajność administracji publicznej. Modernizacja i wzmocnienie administracji na szczeblu lokalnym

odgrywają kluczową rolę przy realizacji innego celu rządu Mołdawii – wzmocnienia gospodarki na obszarach wiejskich.

Jednym z głównych beneficjentów umowy AA/DCFTA będzie sektor mikro i małych przedsiębiorstw. Obecnie przedsiębiorstwa mołdawskie charakteryzują się niską konkurencyjnością i innowacyjnością. Według szacunków jedynie 5-10% spośród nich jest zdolnych do funkcjonowania na rynku międzynarodowym. Mołdawia potrzebuje także działań wspierających zwiększenie eksportu do państw UE, między innymi dzięki spełnieniu wymogów i norm unijnych, jak również dzięki zwiększeniu zdolności przedsiębiorstw do konkurencji z producentami z krajów unijnych.

2) Rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich

Dla realizacji celów *Wzmocnienia źródeł dochodów gospodarstw rolnych, poprawy dostępu do infrastruktury i usług na obszarach wiejskich oraz rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- poprawa wydajności i konkurencyjności oraz wzrost dochodów gospodarstw rolnych;
- zwiększony poziom dostępu do odpowiedniej infrastruktury oraz usług w sektorze rolnym;
- zwiększony udział dochodów gospodarstw z działalności pozarolniczej.

Rolnictwo stanowi tradycyjnie ważny dział gospodarki Mołdawii. To największy sektor, który zatrudnia połowę wszystkich pracujących. Wytwarza jedną czwartą całego PKB oraz generuje dwie trzecie eksportu. Rolnictwo w Mołdawii wymaga nadal modernizacji, zarówno pod względem technologicznym, jak i strukturalnym (m.in. przez przeciwdziałanie rozdrobnieniu sektora rolniczego za pomocą tworzenia grup producenckich i łączenia przedsiębiorstw rolnych). Szczególnej uwagi wymagają działania na rzecz dywersyfikacji rynku pracy na obszarach wiejskich i zahamowania emigracji zarobkowej, m.in. przez działania na rzecz wykorzystania zasobów lokalnych do generowania dochodów z działalności pozarolniczej.

UKRAINA

Polska współpraca rozwojowa na rzecz Ukrainy koncentrować się będzie na wspieraniu dobrego rządu, kapitału ludzkiego oraz przedsiębiorczości i sektora prywatnego.

1) Dobre rządzenie:

Dla realizacji celów *Budowy potencjału administracji publicznej i organizacji społeczeństwa obywatelskiego oraz dostępu do rzetelnej i obiektywnej informacji* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- wzrost kompetencji kadry administracji publicznej na szczeblu centralnym, regionalnym i lokalnym w zakresie wdrożenia kluczowych reform wynikających z Umowy Stowarzyszeniowej UE – Ukraina i przepisów dot. pogłębionych i kompleksowych stref wolnego handlu (AA/DCFTA) oraz innych reform istotnych dla Ukrainy, zwłaszcza prowadzących do zapewnienia stabilności finansowej państwa;
- rozwój mechanizmów rynkowych, instytucji nadzoru rynkowego oraz wsparcie rozwoju i stabilności rynku finansowego;
- wzrost zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego na rzecz reform;
- wzmocnienie reformy samorządowej;
- zapobieganie i przeciwdziałanie korupcji;
- wzmocnienie zdolności w zakresie zapobiegania, redukcji ryzyka i reagowania w sytuacjach nadzwyczajnych;
- zwiększenie dostępu społeczeństwa do rzetelnej i obiektywnej informacji.

Powyższe propozycje zgodne są z celami wskazanymi w „Strategii zrównoważonego wzrostu Ukrainy do 2020 r.”¹¹, zatwierdzonej w styczniu 2015 r. przez Prezydenta Ukrainy, oraz z Europejską Agendą Reform UE-Ukraina.

Promowanie dobrego rządzenia i rządów prawa leży u podstaw współpracy między UE i Ukrainą, co znalazło odzwierciedlenie w priorytetach AA/DCFTA. Reformy sektora administracji publicznej są istotne nie tylko dla zapewnienia sprawnego funkcjonowania państwa, ale przyczynią się również do redukcji korupcji i zbudowania korzystnego otoczenia dla biznesu i inwestycji. Społeczeństwo obywatelskie ma do odegrania znaczącą rolę w tym obszarze, sprawując społeczny nadzór nad reformami i angażując się we wdrażanie samorządności. Poprawę skuteczności administracji publicznej we wdrażaniu reform i ograniczenie korupcji można osiągnąć, między innymi, przez rozwój kompetencji kadr instytucji publicznych i promowanie dobrych praktyk administracyjnych.

Kolejnym, po profesjonalizacji służby cywilnej, celem reform jest dążenie do przeprowadzenia skutecznej decentralizacji i wzmocnienia samorządności poprzez budowanie lokalnych zdolności do skutecznego i przejrzystego zarządzania z poziomu regionalnego. Zgodnie z AA/DCFTA, współpraca w zakresie samorządności ma dotyczyć budowania stabilności, niezależności i skuteczności instytucji gwarantujących demokrację, rządy prawa i poszanowanie praw człowieka przez wdrażanie strategii decentralizacyjnej w zgodzie z „Kartą samorządu lokalnego” Rady Europy oraz reform administracyjnych.

¹¹ <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10>

W marcu 2015 roku, na mocy rozporządzenia Rady Ministrów¹², ustanowiony został Pełnomocnik Rządu do spraw Wspierania Reform na Ukrainie, którego zadaniem jest, między innymi inicjowanie, koordynowanie oraz monitorowanie, we współpracy z Ministrem Spraw Zagranicznych, działań organów administracji rządowej służących wspieraniu procesu reform na Ukrainie.

Jednym z istotnych obszarów wymagających poprawy zarówno na szczeblu centralnym, jak i na poziomie lokalnym, jest zdolność Ukrainy do zapobiegania i reagowania na klęski żywiołowe i sytuacje nadzwyczajne oraz zarządzanie kryzysowe. Poddawany reformom system ratownictwa i ochrony ludności (od 2014 r. oparty na Państwowej Służbie Ratowniczej podległej Ministerstwu Spraw Wewnętrznych) wymaga dalszego dostosowania do współczesnych wyzwań bezpieczeństwa cywilnego.

Na skutek rozpoczętych w 2014 roku działań wojennych przeciwko Ukrainie, Państwowa Służba Ratownicza Ukrainy została postawiona przed nowym wyzwaniem udzielania systemowego wsparcia setkom tysięcy uchodźców wewnętrznych.

2) Kapitał ludzki

Dla realizacji celów *Poprawy jakości świadczonych usług społecznych oraz wsparcia integracji społecznej osób przesiedlonych wewnętrznie* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- lepszy dostęp do usług społecznych dla osób przesiedlonych wewnętrznie;
- zwiększona integracja społeczna dla osób przesiedlonych wewnętrznie.

W związku z trwającymi na terenie Ukrainy działaniami wojennymi, kraj ten boryka się z narastającym problemem uchodźców wewnętrznych (ang. internally displaced persons, IDPs). Zgodnie z danymi władz ukraińskich oraz Biura Narodów Zjednoczonych ds. Koordynacji Pomocy Humanitarnej (ang. The United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, UNOCHA) szacuje się, że z terenów objętych konfliktem zbrojnym na wschodzie Ukrainy oraz z zaanektowanego przez Rosję Krymu uciekło około 1,8 mln obywateli¹³. Uchodźcy są obecni na całym terytorium kraju. Zgodnie z dostępnymi danymi, ponad 13% spośród ukraińskich uchodźców wewnętrznych to dzieci¹⁴, 4,2% to osoby niepełnosprawne.

Ze względu na trudną sytuację humanitarną na Ukrainie Polska w dalszym ciągu będzie odpowiadała na najpilniejsze potrzeby osób przesiedlonych wewnętrznie. Dążąc do

¹² Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 marca 2015 r. w sprawie ustanowienia Pełnomocnika Rządu do spraw Wspierania Reform na Ukrainie

¹³ <https://www.humanitarianresponse.info/en/operations/ukraine/document/ukraine-2018-humanitarian-response-plan-hrp>

¹⁴ <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UNICEFUkraineSitRep%236431Oct2017External.pdf>

zapewnienia najbardziej efektywnej reakcji na przedłużający się kryzys, kontynuowane będą działania służące wzajemnemu uzupełnianiu się pomocy humanitarnej i rozwojowej. Wsparcia wymaga także proces integracji społecznej osób przesiedlonych w ramach przyjmujących ich społeczności oraz rozwijanie możliwości ich samodzielnego funkcjonowania.

3) Przedsiębiorczość i sektor prywatny

Dla realizacji celów *Wzmocnienia lokalnego sektora prywatnego oraz rozwoju przedsiębiorczości* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- rozwój przedsiębiorczości z wykorzystaniem innowacyjnych technologii;
- rozwój przedsiębiorczości wśród osób przesiedlonych wewnątrz;
- lepszy dostęp do wysokiej jakości kształcenia i szkolenia zawodowego.

Obecne uwarunkowania prawne, brak systemowego wsparcia dla przedsiębiorców i trudna sytuacja gospodarcza wyraźnie utrudniają rozwój małej i średniej przedsiębiorczości na Ukrainie. Brakuje instytucji świadczących specjalistyczne usługi z zakresu wdrażania innowacji i nowoczesnych technologii, rozwoju konkurencyjności oraz szkolenia i kształcenia zawodowego.

Rozwój konkurencyjnej, generującej wymierne zyski i nowoczesnej przedsiębiorczości, w szczególności mikro i małych przedsiębiorstw, odgrywa istotną rolę w budowaniu rozwoju i kreowaniu miejsc pracy, w tym również w regionach dotkniętych problemem napływających uchodźców wewnętrznych. Dzięki wsparciu lokalnej przedsiębiorczości Ukraina będzie mieć szansę na zbudowanie klasy średniej.

Kraje Afryki Subsaharyjskiej, Azji Południowo-Wschodniej i Bliskiego Wschodu

ETIOPIA

Polska współpraca rozwojowa w Etiopii wpisuje się w proces wspólnego programowania UE. W tym kontekście wybór sektorów wsparcia uwzględnia przede wszystkim wspólną analizę sytuacji i potrzeb Etiopii oraz podział pracy wśród unijnych donatorów. Polska współpraca rozwojowa na rzecz Etiopii koncentrować się będzie na wspieraniu: kapitału ludzkiego, ochrony środowiska oraz przedsiębiorczości i sektora prywatnego.

1) Kapitał ludzki

Dla realizacji celów *Poprawy jakości opieki zdrowotnej matek i dzieci oraz poprawy dostępu do wysokiej jakości edukacji na wszystkich poziomach kształcenia* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- zwiększenie dostępu do lepszej jakości opieki zdrowotnej matek i dzieci;
- poprawa warunków i jakości nauczania na wszystkich poziomach kształcenia.

Według danych ONZ, Etiopia osiągnęła najszybszą na świecie poprawę wskaźników rozwoju społecznego między 2005 r. a 2010 r. W ciągu ostatnich dwóch dekad liczba dzieci zapisanych do szkół podstawowych wzrosła czterokrotnie, liczba osób z dostępem do czystej wody wzrosła ponad dwukrotnie, a odsetek ludzi żyjących za mniej niż 1 dolara dziennie zmniejszył się z 60% do 36%. Mimo dużej poprawy wyzwaniem pozostaje niska jakość edukacji i innych usług społecznych. Duża liczba osób nadal żyje poniżej granicy ubóstwa. Poziom śmiertelności matek należy do najwyższych w Afryce (676 kobiet na każde 100 tysięcy żywych urodzeń). O ile niemal tyle samo chłopców i dziewcząt uczęszcza do szkół podstawowych, to wskaźnik ten zmienia się na niekorzyść dziewcząt w szkołach średnich i wyższych. Dostęp do podstawowych usług społecznych, w szczególności dla grup zagrożonych wykluczeniem i mniejszości, pozostaje wciąż problemem.

2) Ochrona środowiska

Dla realizacji celów *Ochrony zasobów naturalnych i promocji zrównoważonego rozwoju oraz łagodzenia negatywnych skutków zmian klimatu, w tym zapobiegania skutkom klęsk żywiołowych* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- poprawa zarządzania gospodarką wodną, w tym zwiększony dostęp do infrastruktury wodno-sanitarnej oraz promocja higieny;
- zwiększenie dostępu do odnawialnych źródeł energii;
- ograniczenie procesów wylesiania, pustynnienia czy degradacji gruntów;
- wzmocnienie zdolności w zakresie zapobiegania i reagowania w sytuacji klęsk żywiołowych i katastrof wynikających z działalności człowieka.

Etiopia, z uwagi na ukształtowanie terenu i klimat, jest ważnym centrum bioróżnorodności w Afryce. Jednakże ubóstwo, szybki wzrost demograficzny, złe zarządzanie zasobami oraz brak alternatywnych źródeł energii przyczyniają się do degradacji różnorodności biologicznej ekosystemów. Zasoby naturalne i systemy ekologiczne Etiopii są wrażliwe na zmiany warunków klimatycznych i nadmierną eksploatację. Skutki zmian klimatu są najsilniej odczuwane w rolnictwie, które będąc miejscem zatrudnienia dla większości Etiopczyków, stanowi podstawowe źródło ich utrzymania i bezpieczeństwa żywnościowego. Mimo dużych inwestycji w sieci wodociągów miejskich i wiejskich, kwestia zapewnienia dostępu do wody, urządzeń sanitarnych i higieny dla szybko rosnącej populacji pozostaje wyzwaniem. Jedynie 42% ludności obszarów wiejskich ma zapewniony dostęp do źródeł wody pitnej (2012 r.). Tereny leśne zajmują tylko 12% powierzchni Etiopii.

3) Przedsiębiorczość i sektor prywatny

Dla realizacji celów *Wzmocnienia lokalnego sektora prywatnego oraz rozwoju przedsiębiorczości* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- zwiększona przedsiębiorczość, szczególnie wśród młodzieży i kobiet oraz nowe miejsca pracy;
- zwiększony dostęp do wysokiej jakości kształcenia technicznego i szkolenia zawodowego;
- zwiększona konkurencyjność, wydajność i innowacyjność grup producenckich, kooperatyw oraz spółdzielni pracy, zwłaszcza w sektorze rolno-spożywczym.

Etiopski sektor prywatny zdominowany jest przez sektor nieformalny, który charakteryzuje się niską produktywnością. Prywatne przedsiębiorstwa zatrudniają 5,8% siły roboczej i generują 2,7% PKB. Etiopia zaliczana jest do krajów, gdzie występują duże bariery dla prowadzenia działalności gospodarczej, co odzwierciedla niska pozycja kraju w międzynarodowych rankingach, jak np. „Doing Business 2014” (132 lokata). Dla poprawy wydajności i konkurencyjności przedsiębiorstw niezbędna jest wykwalifikowana siła robocza. Tymczasem dostępność szkoleń zawodowych jest ograniczona, a ich jakość często niska. Młodzi Etiopczycy mają niewielkie możliwości podjęcia pracy zarobkowej. Tysiące absolwentów, którzy nie chcą wracać do rodzinnych gospodarstw, emigrują na tereny miejskie i podmiejskie w poszukiwaniu pracy. Każdego roku na rynek pracy wchodzi od 2 do 2,5 mln młodych osób. Przy dużym tempie wzrostu demograficznego stanowi to poważne wyzwanie. Rząd Etiopii wdrożył już wiele programów promowania i rozwoju przedsiębiorczości kobiet, które wciąż są głównie odpowiedzialne za prowadzenie gospodarstwa domowego. W prowadzeniu biznesu kobiety napotykają znacznie większe bariery niż mężczyźni. Na obszarach miejskich bezrobocie wśród kobiet jest ponad dwa razy większe niż mężczyzn, a różnica płac przy wykonywaniu tej samej pracy wynosi około 50 procent.

TANZANIA

Polska współpraca rozwojowa na rzecz Tanzanii koncentrować się będzie na wspieraniu kapitału ludzkiego, ochrony środowiska oraz przedsiębiorczości i sektora prywatnego.

1) Kapitał ludzki

Dla realizacji celów *Poprawy jakości opieki zdrowotnej matek i dzieci oraz poprawy dostępu do wysokiej jakości edukacji na wszystkich poziomach kształcenia* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- zwiększenie dostępu do lepszej jakości opieki zdrowotnej matek i dzieci;

- poprawa warunków i jakości nauczania na wszystkich poziomach kształcenia.

Tanzania odniosła sukces w zakresie poprawy podstawowej infrastruktury i zwiększenia dostępu do edukacji oraz opieki zdrowotnej na poziomie podstawowym. Tym niemniej postęp ten odbył się głównie kosztem spadku jakości świadczonych usług. W rezultacie uczniowie często opuszczają szkoły bez nabycia niezbędnych umiejętności. Aby poprawić poziom edukacji konieczne są inwestycje mające na celu poprawę wyposażenia naukowo-dydaktycznego ośrodków czy podnoszenie kwalifikacji kadry nauczycielskiej.

Problemem jest niski poziom usług medycznych, do czego przyczyniają się m.in. braki kadrowe i merytoryczne wśród personelu medycznego, ograniczony dostęp do podstawowych leków i słaba infrastruktura towarzysząca (np. drogi).

Sytuację w sektorach edukacji i opieki zdrowotnej dodatkowo komplikuje szybki wzrost populacji w tempie 3% rocznie.

2) Ochrona środowiska

Dla realizacji celów *Ochrony zasobów naturalnych i promocji zrównoważonego rozwoju oraz łagodzenia negatywnych skutków zmian klimatu, w tym zapobiegania skutkom klęsk żywiołowych istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:*

- poprawa zarządzania gospodarką wodną, w tym zwiększony dostęp do infrastruktury wodno-sanitarnej oraz promocja higieny;
- zwiększenie dostępu do odnawialnych źródeł energii;
- ograniczenie procesów wylesiania, pustoszenia czy degradacji gruntów;
- wzmocnienie zdolności w zakresie zapobiegania i reagowania w sytuacji klęsk żywiołowych i katastrof wynikających z działalności człowieka.

Tanzanię, jako kraj bogaty w zasoby przyrodnicze, cechuje bioróżnorodność. Zasoby przyrodnicze powinny być zarządzane w sposób zrównoważony i efektywny, co pozostaje nadal wyzwaniem. Zasoby naturalne Tanzanii w coraz większym stopniu doznają szkód będących wynikiem rozwoju społeczno-gospodarczego, zwłaszcza postępującej urbanizacji i ekstensywnego rozwoju rolnictwa. Dostęp do czystej wody oraz dobre praktyki sanitarne są niezbędne do zapewnienia zdrowia i produktywności ludności. O ile dostęp do źródeł wody pitnej na obszarach miejskich uległ poprawie, o tyle na obszarach wiejskich poziom ten jest wciąż niezadawalający (44% w 2012 r.). Wzmocnienie zrównoważonego zarządzania ekosystemami leśnymi jest konieczne w obliczu spadku poziomu zalesienia kraju (z 46% w 2005 r. do 36% w 2012 r.). Oprócz ochrony gleby i zasobów wodnych, poprawy na obszarach wiejskich wymaga również dostęp do odnawialnych źródeł energii. W odniesieniu do przeciwdziałania negatywnym skutkom zmian klimatu, działania na rzecz poprawy zdolności i koordynacji reagowania na klęski żywiołowe wymagają dalszego wzmocnienia.

3) Przedsiębiorczość i sektor prywatny

Dla realizacji celów *Wzmocnienia lokalnego sektora prywatnego oraz rozwoju przedsiębiorczości* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- zwiększona przedsiębiorczość, szczególnie wśród młodzieży i kobiet oraz nowe miejsca pracy;
- zwiększony dostęp do wysokiej jakości kształcenia technicznego i szkolenia zawodowego;
- zwiększona konkurencyjność, wydajność i innowacyjność grup producenckich, kooperatyw oraz spółdzielni pracy, zwłaszcza w sektorze rolno-spożywczym.

W przeszłości wzrost gospodarczy w Tanzanii napędzały przede wszystkim wydatki publiczne i pomoc międzynarodowa. Obecnie w coraz większym stopniu wzrost generowany jest przez sektor prywatny, który dysponuje największym potencjałem do tworzenia nowych miejsc pracy. Obok konieczności poprawy otoczenia biznesu, klimatu inwestycyjnego czy infrastruktury, niedostatek wykwalifikowanych pracowników stanowi podstawową barierę wzrostu gospodarki, w tym sektora prywatnego. Z tego powodu niezbędna jest poprawa systemu nauczania technicznego i szkoleń zawodowych we współpracy z sektorem prywatnym. Rozwojowi sektora prywatnego sprzyjać będzie ponadto rosnąca stopniowo klasa średnia. Pomimo dużego znaczenia dla tanzańskiej gospodarki, rolnictwo nie wykorzystuje w pełni swojego potencjału rozwoju. Wsparcia wymaga m.in. modernizacja i komercjalizacja podmiotów sektora prywatnego z obszaru agrobiznesu.

KENIA

Polska współpraca rozwojowa na rzecz Kenii koncentrować się będzie na wspieraniu kapitału ludzkiego, ochrony środowiska oraz przedsiębiorczości i sektora prywatnego.

1) Kapitał ludzki

Dla realizacji celów *Poprawy jakości opieki zdrowotnej matek i dzieci oraz poprawy dostępu do wysokiej jakości edukacji na wszystkich poziomach kształcenia* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- zwiększenie dostępu do lepszej jakości opieki zdrowotnej matek i dzieci;
- poprawa warunków i jakości nauczania na wszystkich poziomach kształcenia.

W ciągu ostatniej dekady Kenia poczyniła istotne postępy w zwiększeniu dostępu do edukacji na różnych etapach i liczby kształconych dzieci. Nadal jednak pozostaje wiele wyzwań w sferze edukacji, w tym głównie poprawa jakości edukacji, lepsze powiązanie systemu nauczania z potrzebami rynku pracy, rozwój edukacji specjalnej i przedszkolnej.

Prawie połowa ludności Kenii ma dostęp do podstawowych usług zdrowotnych znajdujących się w odległości do 5 km. Problemem pozostają duże różnice w dostępie do usług medycznych między obszarami wiejskimi i miejskimi oraz w trudno dostępnych miejscach. Opieka zdrowotna w zakresie zwalczania chorób zakaźnych, takich jak HIV-AIDS, gruźlica i malarii uległa w Kenii znacznej poprawie. Do głównych wyzwań wciąż należą m.in.: wysoka śmiertelność matek i niemowląt, wysoki poziom niedożywienia dzieci do piątego roku życia czy niska liczba personelu medycznego w stosunku do liczby mieszkańców.

2) Ochrona środowiska

Dla realizacji celów *Ochrony zasobów naturalnych i promocji zrównoważonego rozwoju oraz łagodzenia negatywnych skutków zmian klimatu, w tym zapobiegania skutkom klęsk żywiołowych* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- poprawa zarządzania gospodarką wodną, w tym zwiększony dostęp do infrastruktury wodno-sanitarnej oraz promocja higieny;
- zwiększenie dostępu do odnawialnych źródeł energii;
- ograniczenie procesów wylesiania, pustoszenia czy degradacji gruntów;
- wzmocnienie zdolności w zakresie zapobiegania i reagowania w sytuacji klęsk żywiołowych i katastrof wynikających z działalności człowieka.

Co czwarty Kenijczyk zamieszkuje obszary suche i półpustynne, gdzie najsilniej odczuwa się skutki zmian klimatu. Nasilenie negatywnych skutków zmian klimatu powoduje postępująca degradacja gruntów wskutek m.in. nadmiernego wypasu bydła, wylesianie (tylko 6% powierzchni Kenii zajmują lasy) i szerokie wykorzystywanie biomasy jako źródła energii. Około 42% PKB Kenii i blisko 70% zatrudnienia pochodzi z sektorów gospodarki opartych na zasobach naturalnych, w tym rolnictwa, wody, energii, leśnictwa i turystyki. Spośród sektorów gospodarki to właśnie rolnictwo jest najbardziej wrażliwe na skutki zmian klimatu. W 2012 r. 18% populacji Kenii miało dostęp do energii elektrycznej w porównaniu do 14% w Tanzanii i 23% w Etiopii przy czym na obszarach wiejskich odsetek ten wynosił tylko 5%. Natomiast, w miastach występują częste przerwy w dostawach energii elektrycznej. Mimo postępu odnotowanego w ostatnich latach, 82% gospodarstw miejskich i jedynie 55% gospodarstw wiejskich ma dostęp do źródeł wody pitnej (2012 r.). Dostęp do wody na potrzeby nawadniania i przemysłu wciąż pozostaje na niskim poziomie. W odniesieniu do przeciwdziałania negatywnym skutkom zmian klimatu, działania na rzecz poprawy zdolności i koordynacji reagowania na klęski żywiołowe wymagają dalszego wzmocnienia.

3) Przedsiębiorczość i sektor prywatny

Dla realizacji celów *Wzmocnienia lokalnego sektora prywatnego oraz rozwoju przedsiębiorczości* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- zwiększona przedsiębiorczość, szczególnie wśród młodzieży i kobiet oraz nowe miejsca pracy;
- zwiększony dostęp do wysokiej jakości kształcenia technicznego i szkolenia zawodowego;
- zwiększona konkurencyjność, wydajność i innowacyjność grup producenckich, kooperatyw oraz spółdzielni pracy, zwłaszcza w sektorze rolno-spożywczym.

Sektor prywatny generuje 97% PKB Kenii i daje pracę 80% oficjalnie zatrudnionych. Wzrost przedsiębiorczości i wydajności mikro i małych przedsiębiorstw przełoży się na zwiększenie PKB i stworzy dodatkowe miejsca pracy. Potencjał rozwojowy sektora prywatnego w Kenii ogranicza wiele czynników, do których należą m.in. braki w infrastrukturze, korupcja, niekorzystne otoczenie biznesowe i brak wykwalifikowanych pracowników. Gospodarka Kenii nie jest w stanie wygenerować wystarczającej liczby miejsc pracy, aby wchłonąć młodych Kenijczyków, którzy co roku w liczbie około 800 tys. wchodzi na rynek pracy. Bezrobocie wśród młodzieży wynosi 25%. Słabe powiązania między sektorem prywatnym a szkolnictwem technicznym i zawodowym sprawiają, że wykształcenie młodzieży nie w pełni odpowiada potrzebom rynku pracy. Eksport rolny Kenii stanowią w blisko 90% surowce rolne lub częściowo przetworzone produkty, co przekłada się na niewielkie dochody eksportowe z tytułu niskiej wartości dodanej towarów. Z tego powodu wsparcie powinno koncentrować się na poprawie dostępu do rynków, rozwoju łańcucha wartości i wzmocnieniu podmiotów i systemów producenckich oraz możliwości marketingowych.

SENEGAL

Polska współpraca rozwojowa na rzecz Senegalu koncentrować się będzie na wspieraniu kapitału ludzkiego, ochrony środowiska oraz przedsiębiorczości i sektora prywatnego.

1) Kapitał ludzki

Dla realizacji celów *Poprawy jakości opieki zdrowotnej matek i dzieci oraz poprawy dostępu do wysokiej jakości edukacji na wszystkich poziomach kształcenia* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- zwiększenie dostępu do lepszej jakości opieki zdrowotnej matek i dzieci;
- poprawa warunków i jakości nauczania na wszystkich poziomach kształcenia.

W Senegalii poziom ubóstwa ludności zamieszkującej obszary wiejskie wynosi 57,3%, natomiast w miastach 41,3%. W ostatnich pięciu latach poprawił się dostęp do edukacji podstawowej, wody pitnej oraz nastąpiła poprawa w walce z HIV/AIDS. Służyły temu działania podjęte w ramach Narodowej Strategii Rozwoju Gospodarczego i Społecznego

2013-2017 Senegal¹⁵ (fr. Stratégie Nationale de Développement Economique et Social 2013-2017, SNDES). Poprawa nie jest jednak wystarczająca, jeśli chodzi o poziom nauczania i świadczenie usług medycznych. Podniesienie poziomu edukacji oraz opieki zdrowotnej wymaga szeregu działań, m.in. zwiększenia liczby nauczycieli, lekarzy i personelu medycznego (głównie na obszarach wiejskich), dalszych inwestycji infrastrukturalnych, podniesienia kwalifikacji pracowników edukacji i opieki zdrowotnej, dostępności leków, podręczników szkolnych. Działania te są niezbędne, biorąc pod uwagę sytuację demograficzną Senegal, który notuje przyrost liczby ludności w wysokości 2,8% rocznie, a połowa jego populacji jest poniżej 20 roku życia.

2) Ochrona środowiska

Dla realizacji celów *Ochrony zasobów naturalnych i promocji zrównoważonego rozwoju oraz łagodzenia negatywnych skutków zmian klimatu, w tym zapobiegania skutkom klęsk żywiołowych* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- poprawa zarządzania gospodarką wodną, w tym zwiększony dostęp do infrastruktury wodno-sanitarnej oraz promocja higieny;
- zwiększenie dostępu do odnawialnych źródeł energii;
- ograniczenie procesów wylesiania, pustynnienia czy degradacji gruntów;
- wzmocnienie zdolności w zakresie zapobiegania i reagowania w sytuacji klęsk żywiołowych i katastrof wynikających z działalności człowieka.

W SNDES w ramach jednego z celów głównych pt. Rozwój ludzki i zrównoważony rozwój, wskazany został cel szczegółowy pt. Ochrona środowiska i zarządzanie zasobami naturalnymi. Na ten cel składają się kwestie o charakterze horyzontalnym, oddziałujące na inne sektory społeczno-gospodarcze, które determinują rozwój kraju. Proces rozwoju gospodarczego jest zintegrowany z zarządzaniem zasobami naturalnymi. W strategii wskazuje się m.in. na potrzebę: uwzględniania kwestii ochrony środowiska w politykach sektorowych państwa, systematycznej ewaluacji skutków zmian klimatycznych na ekosystemy i polityki sektorowe, wzmocnienia zdolności w dziedzinie ochrony środowiska i zarządzania zasobami naturalnymi (również na szczeblu lokalnym) oraz promocji „zielonej gospodarki” i ograniczania negatywnego wpływu związanego z rozwojem produkcji rolnej na środowisko. Ministerstwo Rolnictwa i Ministerstwo Środowiska Senegal uzgodniły konieczność włączenia kwestii związanych ze środowiskiem do polityki rolnej. Celem jest ograniczenie negatywnego wpływu użytkowania urządzeń sanitarnych na środowisko naturalne.

¹⁵ <https://www.ipar.sn/Strategie-Nationale-De-Developpement-Economique-et-Social-2013-2017.html?lang=fr>

3) Przedsiębiorczość i sektor prywatny

Dla realizacji celów *Wzmocnienia lokalnego sektora prywatnego oraz rozwoju przedsiębiorczości* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- zwiększona przedsiębiorczość, szczególnie wśród młodzieży i kobiet oraz nowe miejsca pracy utworzone na obszarach wiejskich;
- zwiększony dostęp do wysokiej jakości kształcenia technicznego i szkolenia zawodowego;
- zwiększona konkurencyjność, wydajność i innowacyjność grup producenckich, kooperatyw oraz spółdzielni pracy, zwłaszcza w sektorze rolno-spożywczym.

Rozwój sektora prywatnego, w tym wspieranie mikro i małych przedsiębiorstw, jest istotnym czynnikiem wzrostu i dobrobytu kraju. Inwestycje w sektor prywatny dają dodatkowe korzyści w postaci tworzonych nowych miejsc pracy i ograniczania bezrobocia. Podnoszą również poziom innowacyjności i konkurencyjności gospodarki. W rankingu łatwości prowadzenia biznesu „Doing Business 2014” Senegal zajął odległe 161 miejsce. Mimo zainicjowanych przez rząd Senegal reform, brak jest znaczących sukcesów w dziedzinie ułatwień dla firm w dostępie do kredytów. Nie skróciły się też procedury związane z zakładaniem i rejestracją nowych firm. Obok konieczności poprawy otoczenia biznesu czy dostępu do usług finansowych, niedostatek wykwalifikowanych pracowników stanowi podstawową barierę wzrostu sektora prywatnego. Stąd też istnieje potrzeba poprawy systemu nauczania technicznego i szkoleń zawodowych we współpracy z sektorem prywatnym.

UGANDA¹⁶

Polska współpraca rozwojowa na rzecz Ugandy koncentrować się będzie na wspieraniu kapitału ludzkiego.

1) Kapitał ludzki

Dla realizacji celów *Poprawy jakości opieki zdrowotnej matek i dzieci oraz poprawy dostępu do wysokiej jakości edukacji na wszystkich poziomach kształcenia* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- zwiększenie dostępu do lepszej jakości opieki zdrowotnej matek i dzieci;
- poprawa warunków i jakości nauczania na wszystkich poziomach kształcenia.

Od 1990 r. poziom opieki zdrowotnej w Ugandzie ulega istotnej poprawie, co ma swoje odzwierciedlenie w takich wskaźnikach jak np. stopa umieralności noworodków, czy odsetek ludności zarażonej HIV (w okresie 1990-2015 spadł z 13 do 7%). Niewątpliwym sukcesem tego

¹⁶ Wszelkie dane statystyczne pochodzą z witryny UNDP, dostępnej pod adresem <http://hdr.undp.org/en/indicators>

kraju w aspekcie podniesienia poziomu ochrony zdrowia obywateli wciąż pozostawia jednak istotne pole do poprawy. Choć średnia szacowana długość życia w Ugandzie w okresie 1990-2015 zwiększyła się o ponad 14 lat do 59 lat, to wynik ten nadal mieści się w grupie najniższych na świecie¹⁷. To samo dotyczy umieralności noworodków oraz umieralności okołoporodowej kobiet, która w 2015 r. wynosiła 343 zgony na 100 000 urodzeń. Istotnym problemem pozostaje powszechność dostępu do podstawowych i specjalistycznych usług medycznych, w tym do sprzętu umożliwiającego odpowiednią diagnostykę i leczenie, a także braki kadrowe w personelu medycznym.

Uganda wciąż boryka się z niewystarczającym poziomem alfabetyzacji społeczeństwa, sięgającym w 2015 r. niecałe 74%. Wyraźnie widoczna jest też różnica w edukacji chłopców i dziewcząt, które uczą się średnio 2 lata krócej. Ponadto niekorzystna relacja liczby uczniów przypadających na jednego nauczyciela w szkole podstawowej¹⁸ powoduje, że klasy w Ugandzie są przepełnione, nierzadko w złym stanie technicznym i niedoposażone. W rezultacie efektywność nauczania jest niska, co przekłada się na późniejszą gorszą sytuację uczniów na rynku pracy. Niezbędne jest też podnoszenie kwalifikacji kadry nauczycielskiej.

Sytuację w sektorach edukacji i opieki zdrowotnej dodatkowo komplikuje fakt intensywnego napływu do Ugandy uchodźców z sąsiednich Sudanu Płd. i Demokratycznej Republiki Konga.

MJANMA

Polska współpraca rozwojowa na rzecz Mjanmy koncentrować się będzie na wspieraniu kapitału ludzkiego oraz przedsiębiorczości i sektora prywatnego.

1) Kapitał ludzki

Dla realizacji celów *Poprawy jakości opieki zdrowotnej matek i dzieci oraz poprawy dostępu do wysokiej jakości edukacji na wszystkich poziomach kształcenia oraz wsparcia integracji społecznej osób z grup zagrożonych wykluczeniem* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- zwiększenie dostępu do lepszej jakości opieki zdrowotnej matek i dzieci;
- poprawa warunków i jakości nauczania na wszystkich poziomach kształcenia;
- zwiększony dostęp do usług społecznych osób z grup zagrożonych wykluczeniem.

Mjanma ma jeden z najniższych wskaźników rozwoju społecznego w regionie Azji Południowo-Wschodniej. W 2010 r. wskaźnik ubóstwa wynosił 37%. Wśród krajów

¹⁷ Zgodnie z podziałem dokonany przez UNDP grupa krajów z najkrótszą szacowaną długością życia to kraje z wynikiem w przedziale 48,9-65,6 lat.

¹⁸ W 2013 r. wynosiła ona 46 uczniów na 1 nauczyciela, podczas gdy w tym samym roku w Polsce wskaźnik ten wynosił 10.

Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ang. Association of Southeast Asian Nations, ASEAN), Mjanma ma najniższą średnią długość życia i drugi najwyższy wskaźnik umieralności niemowląt i dzieci. Blisko 23% dzieci poniżej piątego roku życia ma niedowagę. W 2011 r. poziom inwestycji publicznych w ochronie zdrowia i edukacji w Mjanmie był jednym z najniższych na świecie (mniej niż 1% PKB). Na obszarze kraju występują duże różnice w poziomie ubóstwa i rozwoju między obszarami miejskimi i wiejskimi, zwłaszcza w sferze zatrudnienia, dostępu do opieki zdrowotnej i edukacji. Do głównych przeszkód w dostępie do podstawowych usług socjalnych należą m.in.: trudno dostępny teren, zły stan infrastruktury oraz konflikty o podłożu kulturowo-religijnym. Dodatkowym ograniczeniem dla najuboższych są bariery natury finansowej. Negatywne konsekwencje braku wysokiej jakości opieki zdrowotnej dotyczą w największym stopniu dzieci i matki (60% populacji kraju). Biorąc pod uwagę, że większość biednej ludności Mjanmy mieszka na obszarach wiejskich, poprawa dostępu do podstawowych usług na tych terenach jest kluczowa dla redukcji ubóstwa i poprawy warunków życia.

2) Przedsiębiorczość i sektor prywatny

Dla realizacji celów *Wzmocnienia lokalnego sektora prywatnego oraz rozwoju przedsiębiorczości* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- zwiększona przedsiębiorczość, szczególnie wśród młodzieży i kobiet oraz nowe miejsca pracy;
- zwiększony dostęp do wysokiej jakości kształcenia technicznego i szkolenia zawodowego;
- zwiększona konkurencyjność, wydajność i innowacyjność grup producenckich, kooperatyw oraz spółdzielni pracy, zwłaszcza w sektorze rolno-spożywczym.

Szkolnictwo techniczne i zawodowe jest w Mjanmie słabo rozwinięte. Współpraca administracji z sektorem prywatnym w tym zakresie jest niedostateczna. Tematyka szkoleń w małym stopniu nawiązuje do rzeczywistego zapotrzebowania na rynku pracy. Około milion młodych ludzi kończy co roku edukację szkolną, a tylko około 10% z nich ma dostęp do różnego rodzaju szkoleń zawodowych. W rolnictwie zatrudnionych jest obecnie 70% siły roboczej. Szanse na rozwój prywatnej przedsiębiorczości stanowią zapoczątkowane reformy gospodarcze, wzrost zagranicznych inwestycji bezpośrednich oraz planowana integracja z ASEAN. Powyższe czynniki będą tworzyć w przyszłości popyt na wykwalifikowaną siłę roboczą. Z tego względu konieczna jest poprawa i wzmocnienie edukacji zawodowej, a przez to poszerzenie możliwości zatrudnienia.

LIBAN

Polska współpraca rozwojowa na rzecz Libanu koncentrować się będzie na wspieraniu kapitału ludzkiego, przedsiębiorczości i sektora prywatnego oraz ochronie środowiska.

1) Kapitał ludzki

Dla realizacji celów *poprawy dostępu do wysokiej jakości edukacji na wszystkich poziomach kształcenia oraz poprawy integracji społecznej osób z grup zagrożonych wykluczeniem* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- poprawa jakości nauczania formalnego i nieformalnego na wszystkich poziomach kształcenia;
- poprawa warunków nauczania na wszystkich poziomach kształcenia;
- zwiększony dostęp do usług społecznych osób z grup zagrożonych wykluczeniem.

Trwający od 2011 r. konflikt syryjski i towarzyszący mu napływ ponad 1,2 miliona uchodźców syryjskich do Libanu, zwiększyły napięcia wewnętrzne oraz znacząco spowolniły rozwój gospodarczy powodując wzrost ubóstwa wśród populacji. Wg danych Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (United Nations High Commissioner for Refugees, UNHCR), 52% syryjskich rodzin w Libanie, 10% Libańczyków i 6% uchodźców palestyńskich żyje na granicy lub poniżej granicy ubóstwa. Osoby młode oraz dzieci znajdują się w grupie, która jest najbardziej dotknięta skutkami trwającego kryzysu, w tym ograniczeniem dostępu do sektora usług socjalnych, edukacji i rynku pracy.

System edukacji w Libanie tradycyjnie opiera się na szkołach prywatnych, z niewielkim udziałem placówek publicznych. W 2012 r. Ministerstwo Edukacji i Szkolnictwa Wyższego Libanu wydało zalecenie umożliwiające szkołom przyjmowanie uczniów syryjskich bez względu na ich status prawny. W takim systemie w roku szkolnym funkcjonuje jedynie 25% placówek. W efekcie, z całkowitej liczby blisko 500 000 dzieci w wieku szkolnym 3 – 18 lat, 58% z nich nadal nie uczęszcza do szkół.

Wskazane priorytety wpisują się w przyjętą przez Ministerstwo Edukacji i Szkolnictwa Wyższego Libanu na lata 2017 – 2021 Strategię dostępu dzieci do edukacji (ang. Reaching All Children with Education, RACE II¹⁹) mającą na celu zapewnienie dostępu do wysokiej jakości edukacji dla wszystkich dzieci na terytorium Libanu, a w przypadku uchodźców syryjskich walki ze zjawiskiem tzw. straconego pokolenia.

W kontekście wyzwań demograficznych i społecznych, najistotniejsza wydaje się pomoc na rzecz dzieci, młodzieży i kobiet. Dodatkowym bodźcem prorozwojowym mogłyby być szkolenia z zakresu kształcenia zawodowego, które w dalszej perspektywie pozwoliłyby zwiększyć zatrudnienie zarówno wśród uchodźców, jak i miejscowych grup defaworyzowanych. Wsparcia wymaga proces reintegracji wszystkich grup społecznych oraz rozwijanie możliwości ich samodzielnego funkcjonowania w ramach przyjmujących ich społeczności.

¹⁹ <http://www.racepmulebanon.com/index.php/about>

2) Przedsiębiorczość i sektor prywatny

Dla realizacji priorytetu celów *wzmocnienia lokalnego sektora prywatnego oraz rozwoju przedsiębiorczości* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- zwiększona przedsiębiorczość, szczególnie wśród młodzieży i kobiet oraz nowe miejsca pracy;
- zwiększony dostęp do wysokiej jakości kształcenia technicznego i szkolenia zawodowego, w tym do zmiany kwalifikacji;
- zwiększona konkurencyjność, wydajność i innowacyjność grup producenckich, kooperatyw i spółdzielni pracy, zwłaszcza w sektorze rolno-spożywczym.

Wskazane obszary tematyczne wpisują się w priorytety Partnerstwa Unii Europejskiej wobec Libanu (ang. UE-Lebanon Partnership Priorities²⁰) w ramach zrewidowanej Europejskiej polityki sąsiedztwa (ang. European Neighbourhood Policy, ENP). Wskazują one, jako jeden z priorytetów, obok problematyki migracji i mobilności, bezpieczeństwa oraz wsparcia instytucjonalnego dla sektora publicznego, wspieranie wzrostu zatrudnienia.

Począwszy od 2012 r. w Libanie dotkliwie odczuwane są skutki trwającej od 2011 r. wojny w Syrii. Niska jakość infrastruktury strategicznej (transport, telekomunikacja, energetyka, woda) oraz administracyjno-prawnego otoczenia biznesu, wysoki poziom biurokratyzacji oraz niestabilność polityczna nie stwarzały przez lata optymalnych warunków do rozwoju konkurencyjnej i innowacyjnej przedsiębiorczości.

Bank Światowy (ang. World Bank, WB) ocenia, że w 2016 r. stopa bezrobocia wśród Libańczyków wzrosła do 34%. Ten sam wskaźnik wśród Syryjczyków osiągnął poziom blisko 50%. Ze względu na prawne ograniczenia w dostępie do rynku pracy dla osób nieposiadających statusu rezydenta (między 60-80% Syryjczyków) oficjalnie rynek pracy jest otwarty jedynie w nisko płatnych sektorach usług budowlanych, usług komunalnych oraz rolnictwie.

Obecne uwarunkowania prawne, brak systemowego wsparcia dla biznesu i trudna sytuacja gospodarcza wyraźnie utrudniają rozwój małej i średniej przedsiębiorczości. Obniżenie wysokości wynagrodzeń wywołane napływem taniej syryjskiej siły roboczej w zawodach tradycyjnie najniżej opłacanych oraz wypieranie z rynku pracy najbardziej wrażliwych warstw społecznych. Pogłębianie tych negatywnych trendów sprzyjać będzie radykalizacji postaw, zwłaszcza wśród pozbawionej perspektyw młodzieży.

²⁰<http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/11/15/eu-lebanon-partnership/>

3) Ochrona środowiska

Dla realizacji celów *Ochrony zasobów naturalnych i promocji zrównoważonego rozwoju oraz łagodzenia negatywnych skutków zmian klimatu* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- poprawa zarządzania gospodarką odpadami oraz wodną, w tym zwiększony dostęp do infrastruktury wodno-sanitarnej;
- zwiększenie dostępu do odnawialnych źródeł energii;
- ograniczanie skutków zmian klimatycznych oraz wywołanych działalnością człowieka, w tym procesów wylesiania, pustynnienia czy degradacji gruntów;

Zgodnie z danymi Banku Światowego liczba mieszkańców Libanu w roku 2016 przekroczyła poziom 6 mln, co oznacza blisko 50% wzrost w ciągu zaledwie 10 lat (4,057 mln w roku 2006). Tak istotna zmiana demograficzna, wynikająca przede wszystkim z rosnącej presji migracyjnej, pozostaje nie bez wpływu na środowisko oraz zasoby naturalne Libanu.

Masowy napływ uchodźców syryjskich dodatkowo negatywnie obciążył, niewydolną w wyniku wieloletnich zaniedbań infrastrukturę energetyczną, wodną oraz gospodarkę odpadami. W każdym z wymienionych sektorów konieczne są inwestycje w nowoczesne i przyjazne środowisku systemy oczyszczania ścieków i utylizacji odpadów oraz zrównoważone systemy dostaw energii z naciskiem na źródła odnawialne. Niezbędne jest ponadto niwelowanie już powstałych negatywnych skutków działalności człowieka, zarówno w kontekście odprowadzania zanieczyszczeń, wycinki drzew czy też nadmiernej eksploatacji gruntów rolnych. Konieczne jest szerzenie wiedzy proekologicznej oraz angażowanie społeczeństwa w proces ochrony środowiska naturalnego.

PALESTYNA

Polska współpraca rozwojowa na rzecz Palestyny koncentrować się będzie na wspieraniu kapitału ludzkiego, rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich oraz przedsiębiorczości i sektora prywatnego.

1) Kapitał ludzki

Dla realizacji celów *Poprawy dostępu do wysokiej jakości edukacji na wszystkich poziomach kształcenia, szczególnie edukacji przedszkolnej oraz wsparcia integracji społecznej osób z grup zagrożonych wykluczeniem* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- poprawa warunków i jakości nauczania na wszystkich poziomach kształcenia;

- zwiększony dostęp do edukacji przedszkolnej;
- zwiększony dostęp do usług społecznych osób z grup zagrożonych wykluczeniem.

W przypadku Palestyny, z uwagi na niewielki obszar kraju i małą ilość surowców naturalnych, edukacja stanowi podstawę budowania kapitału ludzkiego. Mimo poprawy wskaźników ilościowych (np. dostęp do edukacji podstawowej na poziomie 94% w grupie wiekowej 6-15 lat), obszarami wymagającymi szczególnej uwagi pozostają edukacja przedszkolna i edukacja osób ze specjalnymi potrzebami. Jedynie około 33% dzieci korzysta z edukacji przedszkolnej, głównie z powodu ograniczonej liczby przedszkoli w mniejszych i trudno dostępnych społecznościach. W przypadku uczniów ze specjalnymi potrzebami należy zwiększyć solaryzację na poziomie podstawowym. Wśród dzieci niepełnosprawnych w wieku szkolnym edukację podstawową pobiera jedynie 45%. Z kolei jedynie około 40% absolwentów szkół średnich kontynuuje naukę na studiach wyższych. Poza edukacją również opieka medyczna i rehabilitacja osób ze specjalnymi potrzebami wymaga większej uwagi ze strony palestyńskich władz i donatorów międzynarodowych.

2) Rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich

Dla realizacji celów *Poprawy bezpieczeństwa żywnościowego na obszarach wiejskich oraz zwiększenia wydajności i konkurencyjności sektora agrobiznesu* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- zwiększone dochody i wzmocnione bezpieczeństwo żywnościowe gospodarstw rolnych;
- zwiększona konkurencyjność, wydajność i innowacyjność grup producenckich, kooperatyw oraz spółdzielni rolniczych;
- zwiększony dostęp do rynków zbytu, uzyskanie wyższej jakości produktów oraz wyższej wartości dodanej w łańcuchu wartości.

Mimo spadku udziału w PKB z poziomu 13% (w 1994 r.) do blisko 5,6%, rolnictwo pozostaje ważnym sektorem gospodarki Palestyny. Pełni kluczową rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa żywnościowego, generowania dochodów ludności i rozwoju sektora prywatnego. Dla około 15% Palestyńczyków stanowi podstawowe źródło utrzymania. Zatrudnienie w rolnictwie znajduje 11,5% siły roboczej. W 2011 r. funkcjonowało w Palestynie około 105 tys. gospodarstw rolnych. W 2012 r. 34% gospodarstw domowych odczuwało brak bezpieczeństwa żywnościowego. Rozwój sektora i wzrost produkcji rolnej ogranicza wiele czynników, w tym izraelska okupacja części terytoriów palestyńskich, która utrudnia dostęp do gruntów ornych i źródeł wody. Trwający konflikt izraelsko-palestyński ogranicza ponadto swobodę przepływu towarów/osób z/do Palestyny. Bariery fizyczne (izraelskie punkty kontroli) i administracyjne (przepisy i procedury) utrudniają dostęp lokalnych producentów i towarów rolnych do zagranicznych rynków. Do trudnej sytuacji w rolnictwie przyczyniają się

ponadto m.in.: niska produktywność, złe wykorzystywanie zasobów naturalnych, niski poziom edukacji rolniczej i rosnące uzależnienie od importu.

3) Przedsiębiorczość i sektor prywatny

Dla realizacji celów *Wzmocnienia lokalnego sektora prywatnego oraz rozwoju przedsiębiorczości* istotne jest osiągnięcie poniższych rezultatów:

- zwiększona przedsiębiorczość, szczególnie wśród młodzieży i kobiet oraz utworzone nowe miejsca pracy;
- polepszony dostęp do wysokiej jakości kształcenia technicznego i szkolenia zawodowego młodzieży i kobiet, zwłaszcza we Wschodniej Jerozolimie.

Wzrost gospodarczy, jaki miał miejsce w ostatnich latach w Palestynie, nie przyniósł poprawy na rynku pracy i nie był w stanie zatrzymać wzrostu bezrobocia. Słaba gospodarka, która pozostaje wrażliwa na czynniki polityczne, jest niemal w całości uzależniona od izraelskiej gospodarki i międzynarodowej pomocy. Aktywizacja sektora prywatnego jest niezbędna dla poprawy stanu finansów publicznych i wejścia palestyńskiej gospodarki na ścieżkę zrównoważonego rozwoju. Bezrobocie w Palestynie wynosi 27%, a wskaźnik zatrudnienia ludności kształtuje się na poziomie 44,5%. W najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy znajdują się młodzież i kobiety. Poziom bezrobocia wśród absolwentów wyższych uczelni wynosi 31%. Młodzi Palestyńczycy coraz częściej rozważają emigrację z przyczyn ekonomicznych. Procent aktywnych zawodowo kobiet wynosi 18%, podczas gdy u mężczyzn blisko 70%. Wysoki przyrost naturalny (2,9%) i duży odsetek populacji w wieku 15-29 lat (30%) stanowią wyzwanie dla rynku pracy.

V. Pomoc humanitarna

Zgodnie z ustawą o współpracy rozwojowej, pomoc humanitarna to pomoc polegająca w szczególności na zapewnieniu pomocy, opieki i ochrony dla ludności, która została poszkodowana w wyniku konfliktów zbrojnych, klęsk żywiołowych lub innych kryzysów humanitarnych spowodowanych przez czynniki naturalne lub człowieka.

Polska pomoc humanitarna udzielana jest zgodnie z Europejskim konsensusem w sprawie pomocy humanitarnej²¹ (ang. European Consensus on Humanitarian Aid), określonymi w nim zasadami Dobrego Świadczenia Pomocy Humanitarnej, a także z innymi międzynarodowymi wytycznymi, określonymi m.in. przez Organizację Narodów Zjednoczonych i Unię Europejską. Zasady te wynikają z międzynarodowego prawnego dorobku humanitarnego i obejmują m.in. niezależność, bezstronność, neutralność i humanitaryzm. Określają one zasady współpracy z różnymi podmiotami sektora humanitarnego przy zachowaniu właściwych tym instytucjom kompetencji.

Biorąc pod uwagę doświadczenia z udzielania pomocy humanitarnej w latach 2012-2015 oraz ze względu na swój specyficzny charakter pomoc humanitarna będzie realizowana:

- niezależnie od priorytetów geograficznych określonych w Wieloletnim programie współpracy rozwojowej na lata 2016-2020;
- w ramach wybranych obszarów:
 - zdrowie i żywienie;
 - schronienie;
 - edukacja i opieka społeczna;
 - sektor wody, sanitariatów i higieny;
 - wczesna odbudowa po wystąpieniu katastrof;
 - łączenie pomocy doraźnej, odbudowy i rozwoju.

Pomoc humanitarna będzie udzielana w odpowiedzi na apele ogłaszane przez państwo potrzebujące pomocy humanitarnej bądź organizacje międzynarodowe w odniesieniu do kryzysów nagłych, ale także przedłużających się i zapomnianych. Istotnym elementem realizowanych działań będzie budowanie odporności społeczeństwa na katastrofy i kryzysy poprzez łączenie działań o charakterze humanitarnym i rozwojowym.

Polska pomoc humanitarna będzie obejmowała działania mające charakter dwustronny i wielostronny, polegające na udzielaniu finansowej bądź rzeczowej pomocy humanitarnej (za pośrednictwem np. polskich organizacji pozarządowych, polskich placówek zagranicznych, wyspecjalizowanych służb państwowych, w tym ratowniczych, czy organizacji wielostronnych). Stanowiąc będzie uzupełnienie oraz kontynuację działań w ramach doraźnej

²¹<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1431445468547&uri=CELEX%3A42008X0130%2801%29>

pomocy ratowniczej, udzielanej niezwłocznie po wystąpieniu katastrofy naturalnej lub spowodowanej działalnością człowieka. Działania pomocy humanitarnej będą miały jednocześnie na celu budowanie podstaw do realizacji długofalowych działań rozwojowych na rzecz regionów dotkniętych kryzysem. Tego typu forma pomocy humanitarnej wzmacnia wizerunek Polski jako kraju, który dostarcza pomoc na tereny objęte kryzysem humanitarnym. Pomoc realizowana na miejscu jest ważnym ogniwem rządowej strategii pomocowej.

Polska pomoc humanitarna uwzględni także partnerstwa z międzynarodowymi organizacjami humanitarnymi, aktywność na forum UE, ONZ. Współpraca będzie podejmowana m.in. z Biurem Narodów Zjednoczonych ds. Koordynacji Działań Humanitarnych, Wysokim Komisarzem Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców, Międzynarodowym Komitetem Czerwonego Krzyża (ang. International Committee of the Red Cross, ICRC).

W perspektywie lat 2016-2020 ważnym elementem polskiej pomocy humanitarnej będzie usprawnienie i przyjęcie systemowych rozwiązań dla mechanizmu koordynacji działań humanitarnych za granicą w ramach administracji centralnej, z udziałem Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz podległych mu służb, Ministerstwa Obrony Narodowej, Rządowego Centrum Bezpieczeństwa, Ministerstwa Zdrowia oraz partnerów pozarządowych, przy koordynacyjnej roli Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

Formy pomocy humanitarnej:

- dobrowolne wpłaty do międzynarodowych organizacji humanitarnych;
- dobrowolne wpłaty w odpowiedzi na kryzysy humanitarne;
- projekty dwustronne realizowane za pośrednictwem polskich podmiotów;
- współfinansowanie lub udzielanie wsparcia technicznego przy wdrażaniu działań finansowych w szczególności z budżetów innych państw, Unii Europejskiej lub innych organizacji międzynarodowych;
- działania organów administracji publicznej, w tym działania służb ratowniczych;
- udział w specjalnych instrumentach finansowych UE, w tym funduszach powierniczych.

Wsparcie w regionie Bliskiego Wschodu

Uchodźcy z Syrii stanowią - po uchodźcach z Palestyny - drugą co do wielkości populację uchodźców na świecie.

Szacuje się, że blisko 5 mln Syryjczyków uciekło do sąsiednich krajów, a ponad 6 mln osób zostało zmuszonych do opuszczenia swoich miejsc zamieszkania i jest przesiedlonych na terytorium Syrii. Trwający już ponad sześć lat konflikt w Syrii istotnie wpływa na sytuację wewnętrzną państw ościennych, przede wszystkim Jordanii i Libanu. Państwa te przyjęły najwięcej uchodźców syryjskich spośród krajów Bliskiego Wschodu. W efekcie Amman

i Bejrut zmagają się z napiętą sytuacją gospodarczo-społeczną. Wg. danych UN OCHA ocenia się, że w Syrii około 7 mln osób ma utrudniony dostęp do żywności a ponad 25% gospodarstw domowych jest zmuszane do przeznaczenia ponad 25% swoich miesięcznych dochodów na jej zakup. Ponad 30% dzieci pozostaje poza systemem szkolnym. Sytuacja w sektorze zdrowia jest zła, ponad połowa publicznych ośrodków opieki zdrowotnej jest niesprawna lub jedynie częściowo operacyjna.

Aktualnie UNHCR szacuje, że w Jordanii przebywa ponad 0,5 mln z których blisko 90% żyje poniżej granicy ubóstwa. Prawie 52% tej grupy stanowią dzieci. Masowy napływ uchodźców wpływa jednocześnie na ubożenie najbiedniejszych warstw społeczeństwa jordańskiego wskutek wzrostu cen produktów żywnościowych, oraz ograniczeniu dostępności do lokalnego rynku pracy.

Dodatkowo, zwiększenie wydatków na usługi publiczne i bezpieczeństwo mające na celu zaspokojenie podstawowych potrzeb uchodźców przez rząd Jordanii w znaczącym stopniu wpłynęło na niekorzystną sytuację finansową kraju.

Podobnie w Libanie dużym wyzwaniem oraz tematem wewnętrznej debaty pozostaje kwestia uchodźców syryjskich, którzy stanowią prawie 25 % populacji kraju. Spory wokół kwestii uchodźców nasilają się w rezultacie gwałtownego wzrostu zagrożenia terrorystycznego. Narastają też animozje pomiędzy uchodźcami, a goszczącymi ich libańskimi społecznościami lokalnymi, których potrzeby są często pomijane. Wg danych ONZ w Libanie przebywa ok. 1,1 mln uchodźców z Syrii, zarejestrowanych przez UNHCR (wraz z niezarejestrowanymi ok. 1,5 mln). Większość to uchodźcy miejscy, przebywający głównie w najbiedniejszych rejonach Libanu: w dolinie Bekaa i północnej prowincji Akkar. Sytuacja w tych regionach wskazuje m.in. na potrzebę zaangażowania w działania w zakresie edukacji i opieki medycznej.

Kryzys humanitarny w Iraku, dotkniętym równocześnie konsekwencjami wojny w Syrii oraz konfliktem z Państwem Islamskim (ISIS) pozostaje jednym z największych i najbardziej niestabilnych na świecie. Od 2014 r. w Iraku przesiedlono ponad 3,3 mln Irakijczyków, z czego 1 mln przebywa na terytorium irackiego Kurdystanu. Na te liczby nakładają się dodatkowo uchodźcy syryjscy, których liczba wg. UNHCR przekroczyła w połowie 2017 r. 240 tys.

Napływ ludności pochodzenia syryjskiego oraz masowa skala lokalnych przesiedleń (ponad 800 tysięcy osób przesiedlonych z okolic Mosulu) stanowi znaczne obciążenie dla Iraku, ponieważ kraj ten wciąż zmaga się z konsekwencjami własnych przewlekłych konfliktów. Chociaż liczba uchodźców syryjskich w Iraku pozostaje niższa niż w innych krajach regionu, w obecnym kontekście kryzys może wywierać nieproporcjonalnie większe skutki dla stabilności i bezpieczeństwa w Iraku. Rząd regionalny irackiego Kurdystanu umożliwił uchodźcom syryjskim uczęszczanie do lokalnych szkół oraz legalną pracę. Niemniej jednak ogólna sytuacja w regionie uległa pogorszeniu, a wskaźnik ubóstwa wzrósł ponad dwukrotnie przede wszystkim wskutek wzrostu cen, bezrobocia.

W przypadku ustabilizowania się bezpieczeństwa możliwe będzie zintensyfikowanie zaangażowania MSZ w świadczenie bezpośredniej pomocy w Syrii realizując projekty polskich placówek zagranicznych z zakresu współpracy rozwojowej lub podejmując działania za pośrednictwem polskich organizacji pozarządowych na terytorium Syrii.

Wsparcie osób wewnątrznie przesiedlonych na Ukrainie

W wyniku toczącego się konfliktu na Ukrainie potrzeby humanitarne są bardzo duże.

Od 2014 roku, tj. od początku konfliktu we wschodniej Ukrainie z terenów ogarniętych walkami przesiedlono około 1,8 mln osób z okolic Doniecka i Ługańska. System wsparcia osób wewnątrznie przesiedlonych na Ukrainie ma charakter doraźny i nie bierze pod uwagę ich realnych potrzeb. Większość przesiedlonych żyje w trudnych warunkach, bez możliwości podjęcia pracy. Utrudnieniem dla ludności przesiedlonej pozostaje kwestia ograniczonego dostępu do służby zdrowia oraz żywności na obszarach bezpośrednio przylegających do linii konfliktu. Na niektórych obszarach objętych konfliktem państwo zaprzestało finansowania służby zdrowia oraz dostarczania materiałów medycznych i leków. Podstawowe usługi opieki zdrowotnej w dużej mierze są niedostępne. Poważnym problemem w tym zakresie jest brak dostępności szczepionek dla dzieci.

Ze względu na olbrzymie potrzeby humanitarne Ukrainy Polska w dalszym ciągu będzie odpowiadała na najpilniejsze potrzeby osób przesiedlonych wewnątrznie w zakresie ochrony zdrowia, pomocy społecznej oraz pomocy w zatrudnieniu, zarówno kanałem wielostronnym jak i bilateralnym. Pomoc humanitarna będzie świadczona w obwodach, w których znajdują się największe skupiska osób wewnątrznie przesiedlonych, w szczególności w obwodzie charkowskim, dniepropietrowskim, zaporoskim oraz donieckim i ługańskim (z wyjątkiem części obwodów donieckiego i ługańskiego pozostających poza kontrolą rządu w Kijowie oraz z wyjątkiem okupowanej Autonomicznej Republiki Krymu i miasta Sewastopol).

VI. Edukacja globalna

Edukacja globalna, zgodnie z definicją przyjętą w Porozumieniu w sprawie wspierania rozwoju edukacji globalnej²², to działania edukacyjne skierowane do polskiego społeczeństwa i nawiązujące do problemów i wyzwań rozwojowych na świecie. Jest to część kształcenia obywatelskiego i wychowania dotycząca budowania świadomości o istnieniu globalnych zjawisk i współzależności. Jej głównym celem jest przygotowanie odbiorców do stawiania czoła wyzwaniom dotyczącym całej ludzkości. Przez współzależności należy rozumieć wzajemne powiązania i przenikanie systemów kulturowych, środowiskowych, ekonomicznych, społecznych, politycznych i technologicznych. Do aktualnych wyzwań globalnych zaliczyć można m.in.: zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa na świecie, poprawę jakości życia w krajach rozwijających się, ochronę praw człowieka, zapewnienie zrównoważonego rozwoju, budowanie partnerskich relacji gospodarczych i społecznych między krajami wysoko rozwiniętymi i rozwijającymi się. Szczególnie istotne w edukacji globalnej jest: tłumaczenie przyczyn i konsekwencji opisywanych zjawisk, przedstawianie perspektywy krajów rozwijających się, rozumienie świata, jako złożonego i dynamicznie zmieniającego się systemu, kształtowanie krytycznego myślenia i wpływ na zmianę postaw, przełamywanie istniejących stereotypów i uprzedzeń, ukazywanie wpływu jednostki na globalne procesy i wpływu globalnych procesów na jednostkę. Częścią edukacji globalnej będą działania zmierzające do informowania o istnieniu problemów globalnych na świecie oraz o środkach i sposobach wpływania na ich redukcję, w tym przede wszystkim o Celach Zrównoważonego Rozwoju i procesie ich wdrażania.

Główne cele programu Edukacja globalna to:

- wzmocnienie obecności edukacji globalnej na wszystkich szczeblach edukacji formalnej zgodnie z obowiązującą podstawą programową, w szczególności przez rozwijanie kompetencji kadr dydaktycznych, narzędzi edukacyjnych oraz promocję edukacji globalnej w środowisku szkolnym i akademickim;
- zwiększenie świadomości szerokiej publiczności na temat współzależności globalnych;
- podnoszenie jakości inicjatyw edukacyjnych w obszarze edukacji globalnej;
- wzmocnienie spójności między edukacją globalną realizowaną w Polsce i na świecie.

Działania z zakresu edukacji globalnej będą kierowane do szeroko rozumianej publiczności, dzieci, młodzieży i dorosłych w ramach systemu edukacji formalnej, nieformalnej i pozaformalnej.

W realizacji celów w obszarze edukacji globalnej w sposób priorytetowy traktowane będą działania z dużym potencjałem multiplikacji oraz te, których rezultaty są trwałe.

²² „Porozumienie w sprawie wspierania rozwoju edukacji globalnej” zostało zawarte w dniu 26 maja 2011 r. między Ministerstwem Spraw Zagranicznych, Ministerstwem Edukacji Narodowej oraz Grupą Zagranica. http://www.polskapomoc.gov.pl/Porozumienie_rozwojedukacjiglobalnej,1165.html

Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Środowiska oraz inne instytucje publiczne prowadzące lub wspierające działania w obszarze edukacji globalnej będą dążyły do koordynacji swoich działań i wykorzystania efektu synergii pomiędzy nimi.

VII. Partnerzy dwustronnej współpracy rozwojowej

Polska dwustronna współpraca rozwojowa finansowana z rezerwy celowej budżetu państwa przeznaczona na współpracę rozwojową i pozostającej w dyspozycji MSZ prowadzona jest przede wszystkim za pośrednictwem:

- organizacji pozarządowych, publicznych i niepublicznych szkół wyższych, instytutów badawczych, Polskiej Akademii Nauk i jej jednostek organizacyjnych;
- organów administracji publicznej;
- Fundacji Solidarności Międzynarodowej;
- podmiotów sektora prywatnego;
- wolontariuszy.

Konstrukcja systemu polskiej współpracy rozwojowej, w tym w szczególności tryb dystrybuowania środków publicznych na inicjatywy pomocowe, sprzyja podnoszeniu efektywności realizowanych projektów, a pośrednio służy wzmocnieniu potencjału partnerów polskiej współpracy rozwojowej. W ramach Wieloletniego programu współpracy rozwojowej na lata 2016-2020 podejmowane są działania zmierzające do budowania potencjału organizacji pozarządowych oraz organizowania szkoleń i doradztwa dla podmiotów uczestniczących w realizowaniu współpracy rozwojowej.

1. Partnerzy społeczni

Partnerzy społeczni współpracy rozwojowej to organizacje pozarządowe, eksperci, przedstawiciele instytucji akademickich i inne instytucje zaangażowane lub zainteresowane współpracą rozwojową, edukacją globalną, pomocą humanitarną oraz organizacje specjalizujące się w dziedzinach wchodzących w zakres tematyczny współpracy rozwojowej, zdefiniowanej w ustawie o współpracy rozwojowej. Wykonując zlecone zadania publiczne z zakresu współpracy rozwojowej, stanowią kluczową grupę partnerów pomocy dwustronnej prowadzonej przez Polskę. Organizacje współpracują również ściśle z podmiotami lokalnymi w krajach partnerskich polskiej pomocy. Partnerzy społeczni wpływają również na kształt polskiej polityki rozwojowej i współtworzą jej założenia, między innymi przez udział w pracach Rady Programowej Współpracy Rozwojowej. Współpraca z partnerami społecznymi, w tym z organizacjami pozarządowymi, jest prowadzona zgodnie z zasadami konkurencyjności i przejrzystości.

2. Organy administracji publicznej

Zaangażowanie organów administracji publicznej w realizację działań polskiej współpracy rozwojowej ma na celu wspieranie reform i działań o charakterze systemowym w krajach partnerskich polskiej pomocy. Partnerami polskich organów administracji publicznej

w prowadzonych działaniach rozwojowych są najczęściej ich odpowiedniki w krajach partnerskich, co pozwala bardziej skutecznie wpływać na zmiany o zasięgu ogólnokrajowym. Inicjatywy realizowane przez organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego służą przede wszystkim wsparciu dobrego rządzenia w krajach priorytetowych polskiej współpracy rozwojowej.

3. Fundacja Solidarności Międzynarodowej

Działając na podstawie art. 10 ust. 3 ustawy o współpracy rozwojowej, minister właściwy ds. zagranicznych może zlecić Fundacji Solidarności Międzynarodowej realizację zadań w krajach, w których panują szczególne warunki polityczne.

Fundacji mogą być zlecane działania służące realizacji priorytetów tematycznych w krajach priorytetowych oraz innych krajach biorcach oficjalnej pomocy rozwojowej, a także organizacja misji obserwacyjnych wyborów.

Na realizację zadań zleconych przez MSZ, Fundacja będzie otrzymywać dotację celową z części budżetowej, której dysponentem jest minister właściwy do spraw zagranicznych. Realizując projekty polskiej współpracy rozwojowej, Fundacja może również wykorzystywać środki pochodzące z innych źródeł finansowania.

4. Wolontariusze

Jednym z ważnych narzędzi wspierających realizację celów polskiej współpracy rozwojowej są działania wolontariuszy współpracujących w projektach rozwojowych z lokalnymi społecznościami w wybranych krajach partnerskich.

Każdy pełnoletni obywatel Polski może bezpośrednio zaangażować się w działania na rzecz globalnego rozwoju podejmując współpracę z polskimi organizacjami pozarządowymi przy realizacji zarówno samodzielnych projektów wolontariackich, jak i przedsięwzięć stanowiących uzupełnienie lub kontynuację projektów polskiej pomocy rozwojowej. Podejmowane działania mają wzmocnić efekt synergii.

Projekty wolontariackie mają także aspekt edukacyjny. Korzystając ze zdobytego doświadczenia, wolontariusze po powrocie do kraju prowadzą w polskim społeczeństwie działania z zakresu edukacji globalnej, upowszechniając wiedzę na temat krajów partnerskich polskiej współpracy rozwojowej oraz promując ideę wolontariatu.

5. Polityka kredytowa Ministerstwa Finansów

Kredyty rządowe pomocy wiązanej są instrumentem służącym wsparciu rozwoju krajów partnerskich i zakładają wymagany minimalny udział towarów i usług polskiego pochodzenia w finansowanych projektach. Polskę obowiązuje szereg wymogów dotyczących kredytów pomocowych wypracowanych w ramach OECD²³, w szczególności dotyczących

²³ DAC Recommendation on Terms and Conditions of Aid, DAC Recommendation on Untying ODA to the LDC, Converged Statistical Reporting Directives for the Creditor Reporting System (CRS) and the Annual DAC Questionnaire, Arrangement on Officially Supported Export Credits.

kwifikowania jako oficjalna pomoc rozwojowa, zapewnienia minimalnego poziomu dotowania oraz tzw. elementu grantu, uzależnionego od grupy dochodowej kraju kredytobiorcy, a także niewiązania oficjalnej pomocy rozwojowej w przypadku państw z grupy najmniej rozwiniętych (LDC) i ubogich krajów o wysokim zadłużeniu (HIPC).

Instytucją wiodącą jest Ministerstwo Finansów, a umowy dotyczące kredytów zawierane są na podstawie ustawy o umowach międzynarodowych. Ustawa ta zobowiązuje do przeprowadzenia uzgodnień międzyresortowych, w których w tym wypadku uczestniczą Ministerstwo Spraw Zagranicznych i Ministerstwo Przedsiębiorczości i Technologii. Opinia MSZ, zgodnie z ustawą o współpracy rozwojowej, odnosi się m.in. do celowości udzielanych kredytów z punktu widzenia realizacji celów niniejszego Programu. W tym zakresie opinia uwzględnia także zgodność umów kredytowych z rekomendacjami DAC OECD oraz bezpośrednią ocenę proponowanych przedsięwzięć z punktu widzenia nadrzędnych celów polskiej współpracy rozwojowej.

6. Pomoc techniczna Narodowego Banku Polskiego

Narodowy Bank Polski (NBP) udziela pomocy technicznej i szkoleniowej bankom centralnym państw przechodzących transformację gospodarczą lub ustrojową, niebędących członkami UE. Wsparcie polegające na przekazywaniu specjalistycznej wiedzy i polskich doświadczeń z zakresu bankowości centralnej, w tym tworzenia niezależnego banku centralnego, stanowi istotę działalności pomocowej NBP. Głównymi adresatami działań realizowanych w ramach programu są instytucje państw: objętych inicjatywą Partnerstwa Wschodniego; wchodzących wraz z Polską w skład grup wyborczych (konstytuant) w Grupie Banku Światowego i Międzynarodowym Funduszu Walutowym (ang. International Monetary Fund, IMF); kandydujących do członkostwa w UE.

VIII. Współpraca z UE, ONZ, OBWE, bankami rozwoju i OECD

Współpraca wielostronna, w ramach której realizowane są projekty i programy rozwojowe, stanowi przeważającą część (około 75%) Oficjalnej Pomocy Rozwojowej przekazywanej co roku przez Polskę na rzecz krajów rozwijających się. Głównym (około 90% wartości pomocy wielostronnej) kanałem przekazywania pomocy pozostaje Unia Europejska, za pośrednictwem składki do budżetu UE oraz przez wpłaty do Europejskiego Funduszu Rozwoju (ang. European Development Fund, EDF). Współpraca wielostronna realizowana jest ponadto za pośrednictwem organizacji międzynarodowych, tj. przede wszystkim instytucji Systemu Narodów Zjednoczonych, Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (ang. Organisation for Security and Cooperation in Europe, OSCE), Grupy Banku Światowego czy innych wielostronnych rozwojowych instytucji finansowych.

Współpraca wielostronna prowadzona jest przez szereg organów administracji rządowej i innych instytucji administracji centralnej, w tym m.in. Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Ministerstwo Finansów, Ministerstwo Środowiska, Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Narodowy Bank Polski.

Dzięki obecności na forach międzynarodowych Polska współtworzy reguły funkcjonowania i kierunki podejmowanych działań w ramach międzynarodowej współpracy na rzecz rozwoju. Zyskuje także możliwość realizacji istotnych - z punktu widzenia polskiej polityki zagranicznej - celów rozwojowych za pośrednictwem wyspecjalizowanych instytucji współpracy wielostronnej.

1. Cele współpracy wielostronnej

Za pośrednictwem współpracy wielostronnej, w latach 2016-2020 Polska będzie uczestniczyć w kształtowaniu debaty międzynarodowej. Współpraca wielostronna będzie wykorzystywana do realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju, w tym przede wszystkim w priorytetach tematycznych polskiej współpracy rozwojowej. Obecność na forum międzynarodowym wykorzystywana będzie również do promocji i realizacji politycznych i gospodarczych priorytetów Polski.

Zaangażowanie Polski w formy wielostronnej współpracy na rzecz rozwoju przyczyni się do:

- realizacji celów rozwojowych, szczególnie istotnych z punktu widzenia priorytetów polskiej polityki zagranicznej, w tym w szczególności zachowania, jako istotnego elementu agendy rozwojowej, kwestii dobrego rządzenia i praw człowieka;
- wsparcia realizacji przez wspólnotę międzynarodową Celów Zrównoważonego Rozwoju służących przede wszystkim podniesieniu poziomu życia w krajach rozwijających się, redukcji ubóstwa, eliminacji problemów krajów rozwijających się i ich społeczeństw,

promowaniu oraz wspieraniu demokracji i społeczeństwa obywatelskiego, zasad dobrego rządzenia i przestrzegania praw człowieka;

- wzmocnienia pozycji Polski jako odpowiedzialnego i wiarygodnego partnera.

Cele te Polska będzie realizować przez:

- aktywne zaangażowanie w prace Unii Europejskiej, w tym dbanie o zachowanie spójności polityk wspólnotowych z agendą rozwojową;
- współkształtowanie debaty międzynarodowej w ramach ONZ mając zwłaszcza na uwadze kompatybilność z założeniami polskiej polityki zagranicznej;
- udział w pracach prowadzonych przez Grupę Banku Światowego oraz Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju (European Bank for Reconstruction and Development, EBRD);
- aktywność na forum Komitetu Pomocy Rozwojowej OECD, w tym w pracach nad zmianą definicji oficjalnej pomocy rozwojowej;
- dążenie do zwiększenia zatrudnienia obywateli RP w międzynarodowych instytucjach rozwojowych;
- starania o zwiększenie udziału polskiego sektora prywatnego we współpracy rozwojowej oraz zwiększenie udziału polskich podmiotów publicznych, prywatnych i pozarządowych we wdrażaniu projektów instytucji wielostronnych.

2. Unia Europejska

Działania polskiej współpracy rozwojowej będą komplementarne z pomocą rozwojową udzielaną za pośrednictwem Unii Europejskiej. Unijna współpraca rozwojowa jest brana pod uwagę podczas realizacji programu polskiej pomocy, zarówno na etapie programowania, jak i implementacji projektów i innych inicjatyw. Polska bierze również udział we wspólnym programowaniu UE.

Polska będzie wspierać realizację Europejskiej polityki sąsiedztwa. Priorytet działań na forum UE stanowić będzie wsparcie realizacji zobowiązań wynikających z umów stowarzyszeniowych podpisanych przez kraje, które dążą do zacieśniania stosunków z UE. Zwracana będzie szczególna uwaga na wzmacnianie relacji dwustronnych z krajami partnerskimi objętymi finansowaniem z Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa (ang. European Neighbourhood Instrument, ENI), w tym promocję demokracji, praw człowieka, dobrego rządzenia i zrównoważonego rozwoju. Wspierane będą reformy i zbliżanie do standardów Unii Europejskiej państw objętych Instrumentem Pomocy Przedakcesyjnej (ang. Instrument for Pre-Accession Assistance, IPA). Polska będzie dbać o spójność i komplementarność ENP z polityką rozwojową.

Polska będzie również włączać się w projekty pomocowe realizowane w ramach programu współpracy bliźniaczej (ang. Twinning) i Instrumentu pomocy technicznej i wymiany informacji (ang. Technical Assistance and Information Exchange, TAIEX), dzieląc się swoimi

doświadczeniami z zakresu transformacji systemowej i wspierania procesów demokratyzacyjnych.

Istotnym zadaniem dla unijnej dyplomacji w latach 2016-2020 będzie wypracowanie porozumienia dotyczącego kształtu przyszłych relacji Unii Europejskiej i jej państw członkowskich z krajami Afryki, Karaibów i Pacyfiku (AKP), w związku z zakończeniem obowiązywania w 2020 r. Umowy o partnerstwie AKP-UE, tzw. Umowy z Kotonu²⁴. Polska bierze udział w tej debacie zgodnie z wypracowanymi między resortami priorytetami współpracy politycznej, gospodarczej i rozwojowej.

Zgodnie z Umową o partnerstwie AKP-UE oraz w sprawie udzielania pomocy finansowej dla krajów i terytoriów zamorskich (KTZ), wnoszony będzie wkład do Europejskiego Funduszu Rozwoju w ramach jego 11. edycji obejmującej lata 2014-2020. Środki EDF, zgodnie z zapisami Umowy Wewnętrznej²⁵, przeznaczone będą na finansowanie trwałego rozwoju, likwidacji ubóstwa oraz stopniowej integracji krajów AKP z gospodarką światową, implementację programów wspierających współpracę i integrację regionalną oraz międzyregionalną państw AKP, jak również programów terytorialnych i regionalnych KTZ.

Zgodnie z podjętym w roku 2016 zobowiązaniem, Polska będzie kontynuować współpracę na forum Rady i Komitetów Operacyjnych Europejskiego funduszu powierniczego na rzecz stabilizacji i przeciwdziałania nielegalnej migracji ludności w Afryce (ang. European Union Emergency Trust Fund for stability and addressing root causes of irregular migration and displaced persons in Africa, EUTF).²⁶

We współpracy z Delegaturami Unii Europejskiej oraz na forum Komitetów Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa, Europejskiego Funduszu Rozwoju i Instrumentu Współpracy na rzecz Rozwoju (ang. Development Cooperation Instrument, DCI), Polska będzie brała aktywny udział w tworzeniu dokumentów dot. programowego wsparcia krajów lub regionów partnerskich i programów tematycznych.

3. System Narodów Zjednoczonych

Polska, jako członek Organizacji Narodów Zjednoczonych, realizuje cele i zasady zapisane w Karcie Narodów Zjednoczonych. Przedstawiciele RP aktywnie uczestniczą w pracach ONZ, kładąc szczególny nacisk na działania w zakresie eliminacji ubóstwa na świecie, promocji praw człowieka, zasad dobrego rządzenia i demokracji, wspierania trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego krajów rozwijających się i ich społeczeństw, wspierania działań

²⁴ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/pl/TXT/?uri=LEGISSUM:r12101>

²⁵ Umowa wewnętrzna między przedstawicielami rządów państw członkowskich Unii Europejskiej, zebranych w Radzie, w sprawie finansowania pomocy unijnej na podstawie wieloletnich ram finansowych na lata 2014–2020 zgodnie z umową o partnerstwie AKP–UE oraz w sprawie przydzielania pomocy finansowej dla krajów i terytoriów zamorskich, do których stosuje się część czwartą Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (data wejścia w życie 1 marca 2015 r.) <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20150000413>

²⁶ EUTF stanowi istotny element pakietu migracyjnego, obejmując wsparciem łącznie 26 krajów afrykańskich, pogrupowanych wg. trzech „oknach” regionalnych (Sahel i Jezioro Chad, Róg Afryki, Afryka Północna), w ramach planu przeciwdziałania kryzysowi imigracyjnemu w Europie.

na rzecz poprawy zdrowia, podejmowania działań w sferze ochrony środowiska naturalnego oraz ograniczania ryzyka i skutków katastrof.

Aktywny udział Polski na forum ONZ w debacie nt. globalnej agendy współpracy rozwojowej po roku 2015 ukierunkowany był na promocję wspierania dobrego rządzenia oraz praw człowieka. Znaczenie tego elementu zostało potwierdzone przez włączenie go do Celów Zrównoważonego Rozwoju. Polska będzie wspierała wdrażanie tego aspektu współpracy rozwojowej przez ukierunkowanie wpłat do organizacji i funduszy systemu NZ realizujących odpowiednie programy. Dodatkowo Polska będzie angażowała się w prace merytoryczne organów decyzyjnych instytucji systemu NZ. Promowane będą założenia dokumentu ramowego z Sendai na lata 2015-2030²⁷ (ang. Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030).

Kontynuowana będzie współpraca z kluczowymi agendami oraz dokonywanie wpłat dobrowolnych na rzecz tych, których działalność odpowiada celom polskiej polityki zagranicznej i rozwojowej. Polska będzie współpracować m.in. z Biurem Wysokiego Komisarza ds. Praw Człowieka (ang. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, OHCHR), Funduszem Narodów Zjednoczonych na rzecz Demokracji (ang. United Nations Democracy Fund, UNDEF), Programem Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (ang. United Nations Development Programme, UNDP), Wspólnym Programem Narodów Zjednoczonych ds. HIV/AIDS (ang. The Joint United Nations Programme on HIV/AIDS, UNAIDS), Funduszem Budowania Pokoju (ang. Peacebuilding Fund, PBF), Agendą Narodów Zjednoczonych ds. równości płci i upodmiotowienia kobiet (ang. UN Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women, UN Women), Służbą Działań ONZ przeciwko minom (ang. United Nations Mine Action Service, UNMAS), Konferencją Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (ang. United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD), Organizacją Narodów Zjednoczonych do Spraw Oświaty, Nauki i Kultury (ang. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO), Funduszem Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci (ang. United Nations International Children's Emergency Fund, UNICEF), Międzynarodową Organizacją Pracy (ang. International Labour Organization, ILO), Światową Organizacją Zdrowia (ang. World Health Organization, WHO), Organizacją Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju Przemysłowego (ang. United Nations Industrial Development Organization, UNIDO), Organizacją Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa (ang. Food and Agriculture Organization of the United Nations, FAO), Programem Środowiskowym Organizacji Narodów Zjednoczonych (ang. United Nations Environment Programme, UNEP), Wysokim Komisarzem Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców, Światowym Programem Żywnościowym (ang. World Food Programme, WFP).

²⁷ Dokument jest odpowiedzią na wzrastającą na świecie liczbę ofiar klęsk żywiołowych i katastrof oraz znaczne straty ekonomiczne przez nie powodowane. Program określa siedem globalnych celów do osiągnięcia do 2030 roku. <http://www.unisdr.org/we/inform/publications/43291> . Ramowy Program Działań Sendai na lata 2015-2030 na rzecz ograniczenia ryzyka katastrof został przyjęty w trakcie 3. Konferencji Narodów Zjednoczonych w sprawie Redukcji Ryzyka Katastrof (Third UN World Conference on Disaster Risk Reduction) w Sendai

Podstawowymi przesłankami do podejmowania decyzji o dobrowolnych wpłatach wielostronnych są efektywność i komplementarność wobec współpracy dwustronnej. Z tego powodu wpłaty będą:

- stanowić wsparcie dla konkretnych obszarów tematycznych powiązanych z kwestiami rozwojowymi wpisującymi się w realizację Agendy Zrównoważonego Rozwoju 2030 i Celów Zrównoważonego Rozwoju;
- spójne z celami polityki zagranicznej RP oraz będą uwzględniać priorytety określone w Wieloletnim programie współpracy rozwojowej na lata 2016-2020;
- kwalifikowane do Oficjalnej Pomocy Rozwojowej;
- uzupełniające względem dwustronnych przedsięwzięć;
- subsydiarne - służące celom, które nie będą mogły być realizowane w ramach dwustronnej współpracy rozwojowej;
- zredukowane, co pozwoli na zwiększenie jednostkowych kwot wsparcia tych funduszy i programów, które realizują zadania szczególnie ważne z punktu widzenia priorytetów polskiej pomocy rozwojowej i celów polityki zagranicznej RP.

4. Banki rozwoju

Jednym z istotnych wymiarów polskiej współpracy rozwojowej realizowanej za pośrednictwem instytucji wielostronnych w latach 2016-2020 będzie kontynuowanie zaangażowania w działalność banków rozwoju. Polska skoncentruje swoją działalność w ww. instytucjach na współpracy z Grupą Banku Światowego, Europejskim Bankiem Odbudowy i Rozwoju (EBOR) oraz Europejskim Bankiem Inwestycyjnym (European Investment Bank, EIB). Nowym podmiotem na scenie banków regionalnych jest powstały w 2016 r. Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych (ang. Asian Infrastructure Investment Bank, AIIB), w którym Polska objęła udziały. W dalszym ciągu korzystając ze wsparcia finansowego i technicznego tych instytucji, Polska, w miarę swoich możliwości finansowych, będzie jednocześnie starała się zwiększać swoje zaangażowanie w finansowanie projektów, inicjatyw i programów rozwojowych realizowanych przez Grupę Banku Światowego, EBOR i AIIB na rzecz innych państw. Będzie także aktywnie uczestniczyć w pracach Komitetu Instrumentu Inwestycyjnego opiniującego projekty realizowane przez Bank w krajach AKP. Zaangażowanie to w szczególności będzie koncentrować się na krajach priorytetowych polskiej współpracy rozwojowej. Zwiększanie udziału w realizacji wielostronnej pomocy rozwojowej za pośrednictwem Grupy Banku Światowego, EBOR i AIIB stworzy możliwość podniesienia poziomu rozwoju ww. krajów, jak również będzie ważnym narzędziem realizacji przez Polskę swoich celów politycznych i gospodarczych. Pomoc wielostronna udzielana za pośrednictwem ww. instytucji będzie także wzmacniała nasze bilateralne działania pomocowe.

Za efektywną formę alokacji środków rozwojowych należy uznać wielostronne fundusze powiernicze administrowane przez te banki. Zaangażowanie Polski w Fundusz Powierniczy Wsparcia Technicznego Partnerstwa Wschodniego (ang. Eastern Partnership Technical Assistance Trust Fund, EPTATF) oraz fundusze zarządzane przez EBOR²⁸ będzie kontynuowane i - w przypadku pojawienia się nowych wartościowych inicjatyw - uzupełniane nowymi wpłatami.

Uczestnicząc w pracach Grupy Banku Światowego, EBOR, AIIB oraz EIB Polska będzie dążyć do zapewnienia jak największej spójności kierunków działania tych instytucji z celami, zasadami i priorytetami polskiej współpracy rozwojowej. Polska współpracuje z innymi udziałowcami ww. instytucji w zakresie zwiększania skali ich działań pomocowych oraz realizacji projektów i programów z poszanowaniem praw człowieka, zasad odpowiedzialności społecznej i środowiskowej oraz zasad współpracy rozwojowej. Podejmowane będą działania w dwóch ważnych obszarach:

- umożliwienie krajowym podmiotom gospodarczym jak najszerzego udziału (jako dostawców/ kontrahentów) w realizowanych przez Grupy Banku Światowego, EBOR, AIIB oraz EIB projektach pomocowych oraz
- dążenie do systematycznego zwiększania liczby polskich pracowników zatrudnionych w tych instytucjach.

5. Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju

Polska będzie współpracować z Organizacją Współpracy Gospodarczej i Rozwoju głównie przez aktywną współpracę z Komitetem Pomocy Rozwojowej. Komitet jest organem OECD, którego zadaniem jest wypracowywanie standardów udzielania pomocy krajom rozwijającym się oraz zwiększanie skuteczności tej pomocy. Służy jako forum dialogu nt. współpracy rozwojowej, umożliwiając wykorzystywanie doświadczeń partnerów i wspomagając formułowanie programów współpracy rozwojowej. W latach 2016-2020 Polska będzie brać udział w pracach Komitetu nad reformą definicji oficjalnej pomocy rozwojowej i modernizacją systemu statystycznego. Będzie się również przyczyniać do stworzenia nowego instrumentu mierzącego przepływy finansowe o charakterze rozwojowym (pod roboczą nazwą *Total Official Support for Sustainable Development - TOSSD*). Polska będzie się także angażować w prace organów pomocniczych DAC OECD.

Komitet Pomocy Rozwojowej przeprowadza ocenę krajowych programów pomocowych poszczególnych państw członkowskich. Polska została poddana takiej ocenie w 2016 r. W wyniku przeprowadzonego przeglądu DAC OECD przedstawił rekomendacje ewentualnych zmian i udoskonaleń w polskim systemie współpracy rozwojowej²⁹.

²⁸ Fundusz Podnoszenia Efektywności Energetycznej w Europie Wschodniej (ang. Eastern Europe Energy Efficiency and Environment, E5P), Fundusz Sarkofagu w Czarnobylu oraz Fundusz Stabilizacji i Zrównoważonego Rozwoju Ukrainy

²⁹ <http://www.oecd.org/dac/oecd-development-co-operation-peer-reviews-poland-2017-9789264268869-en.htm>

IX. Współpraca z sektorem prywatnym

W międzynarodowej praktyce współpracy rozwojowej coraz większe znaczenie odgrywa współpraca z sektorem prywatnym, który w największym stopniu przyczynia się do wzrostu gospodarczego i zapewnienia miejsc pracy. Same środki pomocowe od państw-dawców są ograniczone i nie mają wystarczającej siły oddziaływania. Mogą jednak być użyte na zasadzie dźwigni do mobilizowania dodatkowych inwestycji prywatnych lub ukierunkowywania ich tak, aby dawały większy efekt rozwojowy m.in. w postaci ograniczania ubóstwa i tworzenia godnych miejsc pracy. W związku z tym współpraca rozwojowa powinna być używana m.in. do poprawy otoczenia rynkowego, usuwania niedoskonałości rynku i wąskich gardeł w gospodarce oraz wspierania przedsiębiorczości. Dostrzegając korzyści z zaangażowania prywatnych przedsiębiorców w działania na rzecz rozwoju, polska współpraca rozwojowa będzie wspierać sektor prywatny w krajach rozwijających się. Wsparcie koncentrować się będzie na aktywizacji zawodowej pracowników, promowaniu przedsiębiorczości oraz poprawie produktywności i konkurencyjności gospodarek. Równie istotne będzie mobilizowanie polskiego sektora prywatnego do realizacji celów zrównoważonego rozwoju w krajach rozwijających się przez realizację społecznej odpowiedzialności biznesu (ang. Corporate Social Responsibility, CSR), a także inwestycje, transfer wiedzy i technologii, rozwój handlu i łańcuchów wartości.

Zaangażowanie sektora prywatnego we współpracę rozwojową będzie się odbywało z przestrzeganiem najlepszych istniejących standardów OECD i ONZ oraz zgodnie z przepisami polskiego prawa.

X. Ewaluacja i monitoring

Wprowadzaniu najlepszych rozwiązań w obszarze polityki rozwojowej powinna towarzyszyć pogłębiona refleksja nad prowadzonymi i projektowanymi działaniami. Instrumentem takiej analizy, a jednocześnie katalizatorem pozytywnych zmian w procesie zarządzania współpracą rozwojową jest ewaluacja.

Realizując działania ewaluacyjne, Ministerstwo Spraw Zagranicznych kieruje się zasadami oraz standardami ewaluacji wypracowanymi przede wszystkim przez OECD i UE³⁰. Ewaluacja będzie również uwzględniała zasady z Pusan³¹ (własność, koncentracja na rezultatach, przejrzystość, odpowiedzialność, inkluzyjne partnerstwa).

Główne cele ewaluacji polskiej współpracy rozwojowej to:

- ocena skuteczności realizacji celów określonych w programie;
- wzmocnienie polityki rozwojowej;
- wsparcie procesu podejmowania decyzji w kontekście programowania, w tym dotyczących kontynuacji finansowania programów/projektów;
- dostarczenie informacji o rezultatach działań rozwojowych decydentom, organizacjom partnerskim oraz szerokiemu gronu odbiorców.

Ewaluacja będzie prowadzona w dwóch trybach:

- po zakończeniu programów/projektów - będzie skoncentrowana na zakończonych rocznych lub modułowych zadaniach, głównie programach, projektach lub grupach projektów. Uwzględniając zaangażowane fundusze, skupi się przede wszystkim na priorytetach polskiej współpracy rozwojowej;
- śródkresowym - będzie dotyczyć Wieloletniego programu współpracy rozwojowej na lata 2016-2020 po ok. 3 latach realizacji. Wnioski zostaną wykorzystane do wprowadzenia niezbędnych modyfikacji do obowiązującego dokumentu oraz do konceptualizacji następnego.

Na podstawie programu przygotowywane są roczne plany ewaluacji przedstawiające sposób oceny oraz główne przewidywane działania. Analizy mogą być prowadzone zarówno za granicą, jak i na terenie kraju. Będą uwzględniały następujące kryteria: trafność,

³⁰ Ewaluacja polskiej współpracy rozwojowej prowadzona jest zgodnie z:

- DAC Quality Standards for Development Evaluation (2010)
<https://www.oecd.org/development/evaluation/qualitystandards.pdf>
- DAC Principles for Evaluation of Development Assistance (1991)
<https://www.oecd.org/development/evaluation/2755284.pdf>;
- wytycznymi Komisji Europejskiej
https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/evaluation-matters_en_0.pdf.

³¹ IV Forum Wysokiego Szczebla na rzecz Skuteczności Współpracy Rozwojowej w Pusan, listopad 2011 r.
<http://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

efektywność, skuteczność, oddziaływanie/wpływ, trwałość efektów. Realizacja badań ewaluacyjnych zostanie powierzona niezależnym podmiotom zewnętrznym.

Monitoring będzie prowadzony w celu określenia prawidłowości realizacji projektów i inicjatyw, przede wszystkim pod kątem spełnienia zakładanych celów i osiągnięcia rezultatów. Monitoring będzie się także odnosił do określenia zgodności realizacji projektów i inicjatyw z założeniami i celami wynikającymi z rocznych planów i Wieloletniego programu.

XI. Działania informacyjne i promocyjne

Działania informacyjne i promocyjne dotyczące realizacji polskiej współpracy rozwojowej obejmą inicjatywy skierowane do szerokiej publiczności oraz wybranych grup odbiorców. Wśród działań informacyjnych planuje się działalność wydawniczą, rozbudowę strony internetowej, wykorzystanie kanałów i serwisów społecznościowych oraz współpracę z mediami, w tym przygotowanie audycji radiowych i reportaży telewizyjnych. Przewidywana jest ponadto organizacja konkursów fotograficznych o tematyce rozwojowej, wystawy zdjęć dokumentujących realizację projektów finansowanych z polskiej pomocy oraz organizacja stoisk informacyjnych podczas imprez masowych.

Do głównych celów działań promocyjnych i informacyjnych należeć będzie zwiększanie świadomości społecznej na temat programu polskiej współpracy rozwojowej, jego celów i priorytetów, a także utrzymanie wysokiego poparcia społecznego dla prowadzonej przez Polskę współpracę rozwojowej.

XII. Zasady współpracy rozwojowej

Polska współpraca rozwojowa realizowana jest zgodnie z zasadami przestrzegania praw człowieka, rządów prawa i dobrego rządzenia, które gwarantują uwolnienie odpowiedniego potencjału społecznego oraz zapewniają trwałość rezultatów procesu zrównoważonego rozwoju.

1. Skuteczność współpracy rozwojowej

Realizując współpracę rozwojową Polska dąży do zapewnienia jej skuteczności i efektywności.

Na forum międzynarodowym, Polska uczestniczy w pracach Globalnego Partnerstwa na rzecz Skuteczności Współpracy Rozwojowej. Forum stanowi główną platformę międzynarodowego dialogu na temat skuteczności współpracy rozwojowej oraz realizacji postanowień IV Forum na rzecz Skuteczności Pomocy w Pusan. Prace te wpisują się również w działania prowadzone przez państwa członkowskie oraz instytucje UE.

Na poziomie krajowym kontynuowane będą działania służące wypełnianiu przez Polskę postanowień z IV Forum na rzecz Skuteczności Pomocy, w tym w szczególności w zakresie zwiększenia przejrzystości polskiej współpracy rozwojowej, redukcji fragmentacji pomocy oraz uwzględnienia własności priorytetów krajów partnerskich.

- **Przejrzystość współpracy rozwojowej**

Zgodnie z postanowieniami Globalnego Partnerstwa na stronie poświęconej polskiej pomocy rozwijane będzie narzędzie umożliwiające przeglądanie informacji o projektach polskiej współpracy rozwojowej.

Rozbudowana zostanie także baza danych statystycznych nt. oficjalnej pomocy rozwojowej świadczonej przez Polskę. Narzędzie usprawni proces zbierania danych o polskiej oficjalnej pomocy rozwojowej na potrzeby Komitetu Pomocy Rozwojowej OECD. W przyszłości baza danych zostanie upubliczniona i pozwoli na zwiększenie dostępności informacji o całości polskiej współpracy rozwojowej.

- **Wspólne programowanie pomocy rozwojowej przez UE**

UE i jej Państwa Członkowskie podjęły działania na rzecz zwiększenia skuteczności udzielanej pomocy poprzez stopniowe wdrażanie wspólnego programowania współpracy rozwojowej UE. Polska jest zainteresowana uczestnictwem w procesie wspólnego programowania w krajach priorytetowych polskiej pomocy.

- **Uwzględnienie priorytetów rozwojowych krajów partnerskich**

Podczas opracowywania Wieloletniego programu polskiej współpracy rozwojowej na lata 2016 – 2020 zostały wzięte pod uwagę strategie narodowe krajów partnerskich i ich priorytety rozwojowe. Zgodnie z zasadą inkluzywności, w realizacji projektów ze środków

polskiej współpracy rozwojowej będą mogły uczestniczyć podmioty z krajów partnerskich, jako pełnoprawni partnerzy polskich wnioskodawców.

2. Spójność polityki na rzecz rozwoju

Spójność polityki na rzecz rozwoju (ang. Policy Coherence for Development, PCD) ujęta została w dokumentach OECD (m.in. w Strategii Rozwoju z 2012 r.³²), a także posiada podstawy traktatowe (art. 208 Traktatu z Lizbony³³). Celem Spójności polityki na rzecz rozwoju jest opracowanie i realizacja polityk przez państwa w taki sposób, aby uniknąć działań, które negatywnie wpływają na rozwój globalny oraz możliwości rozwoju innych państw. Jednocześnie państwa powinny dążyć do pogodzenia celów polityk krajowych z celami zrównoważonego rozwoju.

Za elementy kluczowe przy realizacji Spójności polityki na rzecz rozwoju uznaje się:

- zapewnienie zgodności z globalnymi SDGs;
- wspieranie realizacji SDGs w trakcie międzynarodowych negocjacji na forach międzynarodowych;
- wprowadzenie kryteriów/elementów zrównoważonego rozwoju do publicznych polityk;
- wprowadzenie zmian w politykach krajowych, które przyczynią się do globalnego rozwoju.

Właściwe organy administracji rządowej są odpowiedzialne za koordynację spójności polityki na rzecz rozwoju w ramach swoich kompetencji oraz za zapewnienie, iż realizowane polityki sektorowe są zgodne z SDGs i przyczyniają się do wsparcia globalnego rozwoju.

Ocena wpływu polityk krajowych na możliwości rozwoju społeczno-gospodarczego państw priorytetowych polskiej współpracy rozwojowej jest przeprowadzana w systemie oceny wpływu i konsultacji publicznych w ramach rządowego procesu legislacyjnego.

Dodatkowo, w zakresie spójności polityk na rzecz rozwoju, określone zostały dwa obszary priorytetowe dla działań w ramach PCD na forum krajowym i międzynarodowym. Polska dążyć będzie do wsparcia działań na rzecz systemu walki z nielegalnymi przepływami finansowymi w takich dziedzinach tematycznych jak walka z unikaniem opodatkowania i z praniem pieniędzy oraz do upowszechniania i wdrażania standardów społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw w kontekście Spójności polityk na rzecz rozwoju. Dla obydwu obszarów priorytetowych w ramach PCD opracowywane będą – przez Ministerstwo Finansów oraz Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, wiodące w ww. obszarach priorytetowych - roczne plany działań, przygotowywane w konsultacji z ministerstwami oraz organami administracji centralnej, których kompetencje mają związek z obszarami priorytetowymi oraz we współpracy z Ministerstwem Spraw Zagranicznych.

³² OECD Strategy on Development: <http://www.oecd.org/belgium/50452316.pdf>

³³ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=LEGISSUM%3Aai0033>

Zgodnie z obowiązującymi zasadami Polska będzie przekazywać do OECD oraz Komisji Europejskiej raport z działań ministerstw podejmowanych w celu zapewnienia Spójności polityk na rzecz rozwoju w zakresie ich kompetencji oraz dodatkowo raport z realizacji rocznych planów działań określonych dla obszarów priorytetowych.

Raport zawierający wyżej wymienione informacje będzie również prezentowany, na forum Rady Programowej Współpracy Rozwojowej. Koordynatorami kwestii Spójności Polityk na rzecz Rozwoju w resortach są punkty kontaktowe do spraw Spójności polityk na rzecz rozwoju ustanowione w ministerstwach. Zagadnienia związane ze spójnością polityk na rzecz rozwoju, w tym możliwe nowe tematy priorytetowe w tym zakresie, będą przedmiotem dyskusji w Radzie Programowej Współpracy Rozwojowej.

3. Pozostałe zasady

Polska współpraca rozwojowa kieruje się ponadto następującymi zasadami:

- niedyskryminacji – poszanowanie i przestrzeganie praw człowieka, uwzględnienie równości szans, w tym m.in. ze względu na płeć, pochodzenie etniczne, wiek, wyznanie, niepełnosprawność;
- partycypacji – zagwarantowanie aktywnego i wolnego uczestnictwa interesariuszy współpracy rozwojowej w procesie powstawania i funkcjonowania współpracy rozwojowej, zapewnienie równego dostępu do korzyści płynących z działań współpracy rozwojowej wszystkim członkom społeczności będącej odbiorcą tych działań;
- upodmiotowienia – gwarantowanie partnerom w krajach rozwijających się możliwości decydowania o kierunku zmian, który chcą podjąć;
- dbałości o środowisko naturalne, zrównoważone gospodarowanie zasobami naturalnymi oraz przeciwdziałanie zmianom klimatu.

Polska współpraca rozwojowa udzielana jest zgodnie z „Wytycznymi ONZ dotyczącymi biznesu i praw człowieka”.³⁴

Realizując współpracę rozwojową Polska będzie również brać pod uwagę wyniki prac na poziomie międzynarodowym i unijnym w zakresie zwalczania oszustw podatkowych, uchylania się od opodatkowania oraz agresywnego planowania podatkowego, w szczególności dotyczącego wykazu jurysdykcji niechętnych współpracy do celów podatkowych, zgodnie z konkluzjami Rady UE z dnia 5 grudnia 2017 r.

³⁴ http://pihrb.org/wp-content/uploads/2014/10/Wytyczne-ONZ-UNGPs-BHR-PL_web_PiHRB.pdf

XIII. Formy współpracy rozwojowej

W ramach współpracy dwustronnej finansowane są działania skierowane bezpośrednio do państw partnerskich. W ramach współpracy wielostronnej pomoc świadczona jest za pośrednictwem wyspecjalizowanych organizacji i instytucji międzynarodowych. Istnieje ponadto możliwość nawiązania współpracy trójstronnej z donatorami współpracy rozwojowej w celu realizacji wspólnej oferty wsparcia na rzecz konkretnego kraju priorytetowego.

Współpraca rozwojowa w wymiarze dwustronnym może być realizowana w szczególności w formie:

- wsparcia lub powierzenia zadań podmiotom uczestniczącym w realizowaniu współpracy rozwojowej;
- udzielania kredytów i pożyczek;
- redukcji oraz konwersji zadłużenia państwa rozwijającego się;
- współfinansowania lub udzielania wsparcia technicznego przy wdrażaniu działań finansowych w szczególności z budżetów innych państw, Unii Europejskiej lub innych organizacji międzynarodowych;
- wpłat do międzynarodowych organizacji, instytucji, programów i funduszy;
- przyznawania stypendiów;
- realizowania projektów przez polskie placówki zagraniczne,
- trójstronnej współpracy rozwojowej.

Współpraca rozwojowa w wymiarze wielostronnym prowadzona jest między innymi przy wykorzystaniu następujących instrumentów:

- składek do budżetu ogólnego Unii Europejskiej;
- składek na rzecz Europejskiego Funduszu Rozwoju;
- dobrowolnych wpłat i składek na rzecz wyspecjalizowanych organizacji, programów i funduszy w ramach międzynarodowej współpracy rozwojowej.

Cele Zrównoważonego Rozwoju

- Cel 1.** Wyeliminować ubóstwo we wszystkich jego formach na całym świecie
- Cel 2.** Wyeliminować głód, osiągnąć bezpieczeństwo żywnościowe i lepsze odżywianie oraz promować zrównoważone rolnictwo
- Cel 3.** Zapewnić wszystkim ludziom w każdym wieku zdrowe życie oraz promować dobrobyt
- Cel 4.** Zapewnić wszystkim wysokiej jakości edukację oraz promować uczenie się przez całe życie
- Cel 5.** Osiągnąć równość płci oraz wzmocnić pozycję kobiet i dziewcząt
- Cel 6.** Zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wody i warunków sanitarnych poprzez zrównoważoną gospodarkę zasobami wodnymi
- Cel 7.** Zapewnić wszystkim dostęp do źródeł stabilnej, zrównoważonej i nowoczesnej energii po przystępnej cenie
- Cel 8.** Promować stabilny, zrównoważony i inkluzywny wzrost gospodarczy, pełne i produktywne zatrudnienie oraz godną pracę dla wszystkich ludzi
- Cel 9.** Budować stabilną infrastrukturę, promować zrównoważone uprzemysłowienie oraz wspierać innowacyjność
- Cel 10.** Zmniejszyć nierówności w krajach i między krajami
- Cel 11.** Uczynić miasta i osiedla ludzkie bezpiecznymi, stabilnymi, zrównoważonymi oraz sprzyjającymi włączeniu społecznemu
- Cel 12.** Zapewnić wzorce zrównoważonej konsumpcji i produkcji
- Cel 13.** Podjąć pilne działania w celu przeciwdziałania zmianom klimatu i ich skutkom
- Cel 14.** Chronić oceany, morza i zasoby morskie oraz wykorzystywać je w sposób zrównoważony
- Cel 15.** Chronić, przywrócić oraz promować zrównoważone użytkowanie ekosystemów lądowych, zrównoważone gospodarowanie lasami, zwalczać pustynnienie, powstrzymać i odwracać proces degradacji gleby oraz powstrzymać utratę różnorodności biologicznej
- Cel 16.** Promować pokojowe i inkluzywne społeczeństwa, zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz budować na wszystkich szczeblach skuteczne i odpowiedzialne instytucje, sprzyjające włączeniu społecznemu
- Cel 17.** Wzmocnić środki wdrażania i ożywić globalne partnerstwo na rzecz zrównoważonego rozwoju